

Laaggeletterde jongeren op de agenda

Onderzoek naar screening en aanpak van laaggeletterdheid onder jongeren in een Utrechtse regio

Met aanbevelingen voor Nederlandse gemeenten

Lectoraat Participatie en Maatschappelijke ontwikkeling

Drs. Maartje Willemse

Drs. Kitty Jurrius

m.m.v Ina den Hollander (CINOP)

NOVEMBER 2011

In opdracht van: Provincie Utrecht

provincie :: Utrecht

KENNISCENTRUM
SOCIALE INNOVATIE
HOGESCHOOL
UTRECHT

INHOUD

Voorwoord	4	6.3 Samenwerking en afstemming	33
1. Samenvatting	6	6.3.1 <i>Afstemming over communicatie</i>	34
2. Leeswijzer	8	6.3.2 <i>Afstemming over de definitie van laaggeletterdheid</i>	35
3. Probleemstelling	9	6.3.3 <i>Afstemming over de screening zelf</i>	35
4. Methode van onderzoek	11	6.3.4 <i>Afstemming over het aanbod voor laaggeletterde jongeren</i>	36
5. Laaggeletterdheid: de theorie achter de praktijk	13	6.3.5 <i>Afstemming over borging en verantwoordelijkheid</i>	36
5.1 Definitie	13	7. Naar een nieuwe aanpak van laaggeletterdheid in de gemeente: scenario voor de toekomst	37
5.2 De complexiteit van het begrip laaggeletterdheid	16	7.1 Uitgangspunten aanpak laaggeletterdheid jongerenloket en ROC	37
5.3 Indicatoren van laaggeletterdheid	16	7.2 Wat is screening, toetsing en waarom doen we het?	39
5.3.1 <i>Achtergrondvariabelen van jongeren</i>	16	7.3 Screening, toetsing en vervolgacties voor taalondersteuning in combinatie met arbeidstoeleiding	40
5.3.2 <i>Testen</i>	19	8. Conclusies en aanbevelingen	43
5.3.3 <i>Vaststellen van laaggeletterdheid</i>	19	9. Discussie	49
5.4 De gevolgen van laaggeletterdheid	20	Literatuurlijst	51
6. Screening in de praktijk: Casus jongerenloket en ROC	22	Bijlage 1 Een overzicht van de taalniveaus volgens het Europees Referentiekader	52
6.1 Adequaatheid screeningsinstrumenten	23	Bijlage 2 Voorbeeld test laaggeletterdheid	56
6.1.1 <i>Operationalisering van het begrip laaggeletterdheid</i>	23	Bijlage 3 Vermijdingsstrategieën	60
6.1.2 <i>Validiteit screeningsformulieren jongerenloket</i>	25	Bijlage 4 Screeningsformulier jongerenloket	61
6.1.3 <i>Betrouwbaarheid en beoordeling screeningsformulieren</i>	25	Bijlage 5 Testboekje ROC	62
6.2 Praktische toepasbaarheid	26	Bijlage 6 Indicatoren voor laaggeletterdheid	66
6.2.1 <i>Het screenings A4tje en het testboekje</i>	26		
6.2.2 <i>Routing</i>	27		
6.2.3 <i>Coaching</i>	29		
6.2.4 <i>Afstemming op jongeren</i>	30		
6.2.5 <i>Borging en verantwoordelijkheid van het screeningsproces</i>	32		

VOORWOORD

De provincie Utrecht heeft met het programma Sociale Agenda 2008-2011 ingezet op het vergroten van mogelijkheden van jongeren; van uitval naar meedoen in onderwijs, werk en maatschappij. Bijna een derde van de Utrechtse bevolking is jonger dan 25 jaar (landelijk 29 procent). We zien dat die jonge Utrechtse bevolking een hoog en nog voortdurend stijgend opleidingsniveau heeft. Er blijft echter een groep jongeren die niet met deze ontwikkeling mee kan. Dat heeft verschillende redenen. Helaas groeien niet alle kinderen en jongeren op in een omgeving waar leren, werken en meedoen aan de maatschappij wordt gestimuleerd. Er is tevens een groep jongeren voor wie de schoolopleiding en de voorbereiding op de arbeidsmarkt een grote extra investering vergt, zoals jongeren uit het speciaal- en praktijkonderwijs of de laagste niveaus van het VMBO en MBO. Soms ontbreken de randvoorwaarden om te leren en/of te werken door onveilige gezinssituaties, hoog oplopende schulden en/of het ontbreken van huisvesting.

Een juiste beheersing van de basisvaardigheden lezen, schrijven en rekenen zijn belangrijke voorwaarden om mee te doen in de samenleving, naar school te gaan en deel te nemen aan de arbeidsmarkt. Het lukt echter niet alle jongeren om aan die voorwaarden te voldoen, maar het lukt veel van hen wel om daarmee niet op te vallen.

De aanpak van laaggeletterdheid is over het algemeen gericht op volwassenen. Vanuit dat perspectief zijn er vanuit de Sociale Agenda ook verschillende samenwerkingsinitiatieven tot stand gebracht. De aanpak van laaggeletterdheid bij jongeren blijft echter om verschillende redenen onderbelicht. Er is veelal een beeld dat laaggeletterdheid iets van vroeger is, van ouderen of van migranten met een niet-westerse achtergrond.

In een regio in de provincie Utrecht is het belang van aanpak van laaggeletterde jongeren wel erkend. Gemeenten hebben daar samen met UWV en ROC met ondersteuning van de provincie Utrecht gezocht naar een gezamenlijke aanpak. Die aanpak bleek in de praktijk niet eenvoudig te realiseren. Omdat alle aspecten van laaggeletterdheid en participatie van kwetsbare jongeren in die aanpak naar voren kwamen, is dit initiatief als casus in dit onderzoek gebruikt. In nauwe samenwerking met de betrokkenen heeft het Lectoraat Participatie en Maatschappelijke ontwikkeling van Hogeschool Utrecht dit onderzoek voor ons uitgevoerd en de resultaten zijn gebundeld in deze publicatie.

De resultaten zijn zo interessant dat we ze graag met u willen delen. Uit het onderzoek wordt duidelijk dat samenwerking niet eenvoudig maar wel noodzakelijk is en dat kennis over laaggeletterdheid bij jongeren van essentieel belang is om tot een efficiënte aanpak te kunnen komen. De resultaten van dit onderzoek kunnen bijdragen aan goede initiatieven om laaggeletterde jongeren te herkennen en ondersteuning te bieden. Tevens vormt het een mooie handreiking om laaggeletterde jongeren op de agenda te zetten van de lokale partners.

Viva Wessels

Programmamanager Sociale Agenda 2008-2011

Provincie Utrecht

1. SAMENVATTING

In de maatschappij worden steeds hogere eisen gesteld aan vaardigheden van burgers op het gebied van geletterdheid. Voor een grote groep mensen vormen taal, lezen en schrijven een struikelblok voor hun functioneren in de maatschappij. **Laaggeletterdheid** staat steeds vaker op de agenda.

Jongeren zijn binnen het thema laaggeletterdheid een nog onderbelichte doelgroep. Echter, hoe eerder laaggeletterdheid wordt gesignaleerd, hoe eerder er ook aan vaardigheden kan worden gewerkt om een opleiding te kunnen volgen of de arbeidsmarkt te betreden. Breed verspreide kennis over de wijze waarop laaggeletterdheid onder jongeren kan worden gesignaleerd is er tot op heden nog niet. Ook over de wijze waarop jongeren kunnen worden toegeleid naar een aanbod om taalvaardigheden te versterken is nog weinig kennis voor handen.

In dit onderzoek zijn de ervaringen onderzocht van een Utrechtse **regio** die zich al geruime tijd met het thema 'laaggeletterdheid onder jongeren' bezig houdt. Belicht is hoe twee **lokale partners (een jongerenloket en een ROC)** binnen deze regio hebben gezocht naar **valide en praktisch werkbare instrumenten** om laaggeletterdheid te **signaleren** en tot een **aanbod** voor jongeren te komen dat taalvaardigheden versterkt. Daarbij is gekeken naar aanwezige kennis over het thema, praktische uitvoerbaarheid van gehanteerde screeningsinstrumenten en samenwerking en afstemming tussen partijen.

Conclusies van het onderzoek zijn:

1. Voor een goede signalering van laaggeletterdheid onder jongeren is het van belang dat wordt vertrokken vanuit een eenduidige definitie van laaggeletterdheid;
2. Het screenen en toetsen op laaggeletterdheid moet aansluiten bij de doelen van professionals die met jongeren werken;

3. Het moment van screenen op laaggeletterdheid moet goed afgestemd zijn op de jongeren: soms moeten andere problemen eerst worden opgelost;
4. Het is vooral zinvol om jongeren te screenen die al aan een aantal kenmerken voldoen. Niet alle jongeren hoeven gescreend te worden;
5. Screenen en toetsen moet leiden tot een aantrekkelijk aanbod op het vlak van het verbeteren van vaardigheden van jongeren; bijvoorbeeld door het te koppelen aan doelen die zij zelf willen bereiken. Bij het vormgeven van dit aanbod kan gebruik worden gemaakt van lokale kennis;
6. Het screeningsproces moet geborgd en geïntegreerd worden in werkprocessen van professionals;
7. Betrokken professionals moeten voldoende kennis hebben van het thema;
8. Ketenpartners moeten met elkaar de definitie en screening van laaggeletterdheid afstemmen en communiceren over het screeningsproces.

Gemeentes die aan de slag gaan met het thema 'laaggeletterde jongeren', kunnen uit de casus zoals in dit onderzoek belicht lessen trekken. Op het gebied van (valide en praktische) screening, samenwerking en afstemming over laaggeletterdheid onder jongeren worden diverse aanbevelingen gedaan waar elke andere gemeente haar voordeel mee kan doen.

2. LEESWIJZER

Deze rapportage is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 3 worden de centrale vragen van het onderzoek besproken. Hoofdstuk 4 bevat een uitwerking van de methode van onderzoek die is gehanteerd. In hoofdstuk 5 wordt het onderwerp laaggeletterdheid aan de hand van literatuur besproken. Hierin komen definities, indicatoren en gevolgen van laaggeletterdheid aan de orde. De resultaten van het onderzoek staan beschreven in hoofdstuk 6. Hierin wordt ingegaan op de adequaatheid en praktische toepasbaarheid van de gehanteerde screeningsinstrumenten bij het jongerenloket. Ook wordt de samenwerking en afstemming van het jongerenloket met het ROC geanalyseerd.

In hoofdstuk 7 wordt een aanzet gegeven voor een nieuwe aanpak van laaggeletterdheid die toepasbaar is voor gemeenten in Nederland. Hierin worden de uitgangspunten en randvoorwaarden voor een effectieve screening uiteengezet. Hoofdstuk 8 bevat de conclusies en aanbevelingen van het onderzoek. Tot slot wordt in hoofdstuk 9 een aanzet gegeven voor discussie.

3. PROBLEEMSTELLING

De provincie Utrecht heeft vanuit het programma Sociale Agenda gemeenten ondersteund bij de aanpak van laaggeletterdheid onder jongeren. Bij het jongerenloket – een samenwerkingsverband van het Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC), het UWV Werkbedrijf, het Werkgeversservicepunt en de Regionale Sociale Dienst – komen jongeren met problemen op het vlak van opleiding, werk of inkomen. Hoewel het jongerenloket open staat voor alle jongeren tussen 16 en 27 jaar, spelen bij veel jongeren die aankloppen vaak specifieke problemen zoals schooluitval, werkloosheid, schulden, psychische stoornissen, irrealistische toekomstverwachtingen of instabiele thuissituaties.

Ook laaggeletterdheid kan een rol spelen bij de jongeren die langskomen met een vraag. Zo vragen sommige jongeren bijvoorbeeld voortdurend om uitleg, ook als zaken eenvoudig na te zoeken of te lezen zijn. Als de jongerenadviseurs van het jongerenloket laaggeletterdheid bij jongeren niet herkennen, zou het begeleidingstraject negatief kunnen worden beïnvloed. Het begeleidingstraject verloopt dan moeizaam, omdat de betreffende jongeren het besproken traject onvoldoende begrijpen. Laaggeletterdheid is echter niet alleen een mogelijke belemmerende factor in het begeleidingstraject als zodanig. Ook kan laaggeletterdheid (mede)oorzaak zijn van problemen als vroegtijdige schooluitval of (structurele) werkloosheid doordat jongeren onvoldoende vaardig zijn om een goede sollicitatiebrief te schrijven, een cv op te stellen of vacatures te lezen. Hoe meer dit het geval is, hoe groter de urgentie voor de betrokken jongerenadviseurs is om daar bij het adviseren, begeleiden of doorverwijzen van de jongeren rekening mee te houden.

De oorspronkelijke vraag van de provincie Utrecht lag in het verkrijgen van inzicht in de achtergronden van laaggeletterde jongeren. Informatie over persoonlijke situatie, gezinsituatie en maatschappelijke situatie moest ertoe leiden dat bij de jongerenloketten van Utrechtse gemeenten meer bekendheid over het thema laaggeletterdheid zou komen. En dat de medewerkers van jongerenloketten in deze gemeenten waar nodig ook (plannen ontwikkelen om) concreet met dit thema aan de slag te gaan.

In de praktijk blijkt echter, dat er voor het inventariseren van deze informatie, eerst aan een belangrijke randvoorwaarde moet worden voldaan: de betreffende jongeren moeten

in beeld zijn bij het jongerenloket. En juist dit 'in beeld zijn' blijkt in de praktijk veel complexer te zijn dan werd verondersteld. De screening van jongeren levert tot op heden nog niet de benodigde informatie op (dat wil zeggen: er zijn geen jongeren met een diagnose 'laaggeletterd' bekend bij het jongerenloket en ook in de dossiervorming worden hierover geen uitspraken gedaan), waardoor in overleg met alle betrokkenen de vragen van dit onderzoek zijn aangepast:

1. Hoe kan het jongerenloket een (adequaat) inhoudelijk screeningsinstrument gaan hanteren om laaggeletterdheid bij jongeren te signaleren?
2. Met betrekking tot praktische uitvoerbaarheid:
 - 2a. Hoe kunnen medewerkers van het jongerenloket hier in de praktijk mee gaan werken?
 - 2b. Hoe kunnen zij gecoacht worden op het thema laaggeletterdheid zodat zij inhoudelijk voldoende onderlegd zijn om een screening te maken?
3. Hoe kan er een betere afstemming plaatsvinden tussen betrokken partijen¹ (in dit geval ROC en jongerenloket) zodat gerichte communicatie over jongeren kan plaatsvinden en jongeren hiermee ook daadwerkelijk geholpen kunnen worden?

Hiermee kan worden voldaan aan een viertal wensen vanuit de provincie Utrecht:

1. Het geven van een aanzet tot een beter screeningsinstrument
2. Bijdragen aan een betrouwbare intake met betrekking tot laaggeletterdheid
3. Bijdragen aan een betere afstemming en communicatie tussen ROC en jongerenloket over het thema
4. Bijdragen aan kennisverspreiding en coaching van professionals (in eerste instantie van het jongerenloket) over het thema laaggeletterdheid

¹ Belangrijke opmerking hierbij is, dat betrokken partijen niet alleen bestaan uit het ROC en het jongerenloket. De routes die laaggeletterde jongeren afleggen beperken zich niet tot deze instanties, maar zijn veel omvangrijker. Echter, in het kader van de praktische uitvoerbaarheid is met de provincie besloten ons in dit onderzoek te beperken tot het jongerenloket en het ROC, omdat de verwachting is dat hier primair een grote winst te behalen is.

4. METHODE VAN ONDERZOEK

Om de vraagstelling te beantwoorden, zijn op meerdere manieren gegevens verzameld.

Groepsgesprekken

Ten eerste is een serie groepsgesprekken gehouden met medewerkers van het ROC, werkcoaches en hun leidinggevende van het jongerenloket, gemeente ambtenaren en raadsleden. In deze gesprekken stond de huidige screening op laaggeletterdheid centraal. Er waren een aantal gesprekken met de partijen gezamenlijk, maar ook zijn er gesprekken met partijen afzonderlijk gevoerd. Het voordeel van het voeren van afzonderlijke gesprekken was dat mogelijke gevoeligheden bij de diverse partijen niet in de weg stonden bij het verkrijgen van een goed beeld van aanwezige kennis. Bovendien kon er op die manier ook meer ingezoomd worden op de organisaties afzonderlijk en kon persoonlijke informatie makkelijker gedeeld worden.

Voorafgaand aan de gesprekken is een topiclijst opgesteld, die de volgende onderwerpen kende:

- de werking en inhoud van het huidige screeningsinstrument;
- de praktische toepasbaarheid van het screeningsinstrument;
- de afstemming tussen medewerkers van jongerenloket en ROC met betrekking tot de screening.

Raadpleging externe deskundige

Ten tweede is een medewerker van CINOP geraadpleegd, aan de hand van de volgende vragen:

- waar ligt de complexiteit van screening op laaggeletterdheid in de praktijk?;
- welke eisen kunnen worden gesteld aan een adequaat screeningsinstrument voor laaggeletterde jongeren?;
- hoe wordt het huidige screeningsinstrument beoordeeld met betrekking tot het vermogen van het instrument om laaggeletterde jongeren te identificeren?;
- welke (succesvolle) ervaringen zijn er elders opgedaan met screeningsinstrumenten voor laaggeletterdheid bij jongeren?;

- welke werkzaamheden worden er bij een adequate screening gevraagd van medewerkers van jongerenloketten/ ROC?;
- welke elementen van screeningsinstrumenten en bijbehorende werkwijzen die elders zijn ontwikkeld zijn mogelijk bruikbaar voor medewerkers van jongerenloketten en van ROC's?;
- welke coaching kan hierop worden geboden?

Literatuuronderzoek

De derde methode van gegevensverzameling bestaat uit literatuuronderzoek en deskresearch, gericht op de volgende thema's:

- hoe kan laaggeletterdheid onder jongeren worden gedefinieerd?;
- welke variabelen kunnen gezien worden als indicatoren voor laaggeletterdheid?;
- wat is het belang van screening op laaggeletterdheid?

Analyse

De gesprekken die zijn gevoerd zijn opgenomen en uitgewerkt in gespreksverslagen. Vervolgens zijn de gegevens geanalyseerd aan de hand van de volgende thema's:

- adequaatheid en betrouwbaarheid van het screeningsinstrument dat het jongerenloket en het ROC hanteren;
- de praktische toepasbaarheid van dit instrument;
- afstemming tussen betrokken partners aangaande de screening.

De resultaten van het onderzoek zijn gepresenteerd in een bijeenkomst waarbij zowel medewerkers van het ROC, medewerkers van het jongerenloket als de medewerker van CINOP aanwezig waren. De deelnemers hebben daarin de intentie uitgesproken om gezamenlijk tot een plan van aanpak te komen om een adequaat instrument, een praktisch toepasbare werkwijze en goede afstemming tussen jongerenloket en ROC te realiseren.

5. LAAGGELETTERDHEID: DE THEORIE ACHTER DE PRAKTIJK

Om de thema's 'adequate screeningsinstrumenten', 'praktische werkwijzen' en 'afstemming' te onderzoeken, lag het voor de hand om ook buiten de ervaringen van het jongerenloket en het ROC te kijken naar deskundigheid en ervaringen op het gebied van laaggeletterde jongeren. Dit leverde inzicht in kennis die op dit thema al is opgedaan, welke concrete aanknopingspunten biedt voor het beantwoorden van de vraagstelling en het ontwerpen van een plan van aanpak in de betrokken gemeente.

Middels dit hoofdstuk kan de lezer zich een goed beeld vormen van het thema laaggeletterdheid en de complexiteit ervan. In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de definiëring van het begrip laaggeletterdheid, de complexiteit van het begrip, verschillende indicatoren van laaggeletterdheid en de gevolgen van het probleem voor jongeren en onze samenleving.

5.1 Definitie

Tot voor kort sprak men niet van laaggeletterdheid maar van analfabetisme. Analfabeet noemde men degene die niet het vermogen bezat om technisch te lezen en /of schrijven, dat wil zeggen: om een relatie te leggen tussen klanken en lettertekens. Daarnaast was er sprake van functioneel analfabetisme waarbij mensen wel de letters van het alfabet beheersen en eenvoudige teksten konden lezen, maar onvoldoende om te kunnen functioneren in een werksituatie of om 'mee te kunnen' in de maatschappij. De eisen die worden gesteld aan taalvaardigheid zijn echter veranderd. Zo hoefde een laaggeschoolde werknemer vroeger alleen eenvoudige teksten te kunnen ontcijferen en zijn naam te kunnen schrijven. Tegenwoordig is dat anders. De huidige kennissamenleving stelt namelijk steeds hogere eisen aan onze vaardigheden om informatie te verwerken. Nu moet de werknemer bijvoorbeeld ook veiligheidsvoorschriften kunnen lezen, grafieken op beeldschermen kunnen aflezen en percentages kunnen berekenen (CINOP, 2007).

Om die reden spreekt de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) voortaan van 'geletterdheid'. Geletterdheid wordt door de OESO gedefinieerd als *'de vaardigheid om schriftelijk informatie die functioneel is in het leven van alledag (thuis, werk en samenleving) te begrijpen en adequaat te gebruiken'* (OESO, 2000).

Houtkoop (1999) onderscheidt drie domeinen van functionele geletterdheid:

- Proza; hierbij gaat het om de vaardigheid om kranten- en tijdschriftartikelen en andere verhalen te lezen en er correcte informatie aan te ontlelen.	Op dit niveau kunnen mensen wel een eenvoudige instructie op een medicijn lezen en begrijpen (hoeveel maal daags...), maar een iets ingewikkelder instructie in een plantenboek levert al problemen op (Houtkoop, 2001).
- Document; hierbij gaat het om de vaardigheid om de informatie te begrijpen en te kunnen gebruiken uit documenten zoals sollicitatieformulieren, gebruiksaanwijzingen, bijsluiters, kaarten, tabellen en grafieken.	Eenvoudige grafische voorstellingen, bijvoorbeeld in de krant, kunnen op dit niveau wel begrepen worden, het invullen van een formulier om kaartjes voor een voorstelling te krijgen, levert echter al problemen op (Houtkoop, 2001).
- Kwantitatief; hierbij gaat het om de vaardigheid om rekenkundige beweringen te kunnen toepassen zoals het invullen van een cheque, het bepalen van de prijs bij het doen van boodschappen, het berekenen van de rente van een lening en dergelijke.	Het invullen van een eenvoudige bestelbon ligt aan de bovenkant van wat mensen op niveau 1 goed aankunnen, het lezen en begrijpen van het weerkaartje in de krant, levert echter al problemen op (Houtkoop, 2001).

De geraadpleegde deskundige van CINOP gebruikt bij de definiëring van het begrip laaggeletterdheid de Europese taalniveaus die gangbaar zijn (zie bijlage 1: Overzicht taalniveaus Europees Referentiekader) en de niveaus van het referentiekader taal en rekenen. Deze laatste legt wettelijk vast welke niveaus taal en rekenen op bepaalde momenten in de doorlopende leerlijn van primair onderwijs tot HBO behaald moeten worden (Bohenn, 2007).

Om het taalonderwijs binnen Europa op elkaar af te stemmen en een platform te hebben waarop taalkwalificaties op Europese schaal erkend kunnen worden, is in 1998 het Europees Referentiekader voor de moderne talen verschenen. Het Referentiekader is in opdracht van de Raad van Europa opgesteld. Het beschrijft taalvaardigheid in zes niveaus voor de beheersing van diverse vaardigheden, zoals luisteren, spreken en

schrijven. Er zijn drie niveaus (A, B en C) en ieder niveau is weer onderverdeeld in twee subniveaus (1 en 2): A1 (absoluut beginner), A2 (basisgebruiker), B1 (onafhankelijk gebruiker), B2 (onafhankelijk gebruiker), C1 (vaardiggebruiker) en C2 (vaardiggebruiker). Voor Nederlands als moedertaal is het Europees referentiekader vertaald in het Raamwerk Nederlands (Bohenn, 2007). Dit Raamwerk is mede input geweest voor het nu geldende wettelijke referentiekader taal en rekenen. Het referentiekader kent 4 niveaus en begint bij niveau 1F (gelijk te stellen aan A2), niveau 2F is gelijk te stellen met B1, niveau 3F met B2 en niveau 4F met C1. Het beschrijvingskader van het Europees referentiekader verschilt enigszins van het Raamwerk Nederlands, maar de niveaus zijn onderling vergelijkbaar (Litjens, 2010).

Het merendeel van de laaggeletterden bevindt zich volgens recent onderzoek van het ALL-project (Adult Literacy and Life Skills Survey) tussen A2/1F en B1/2F (Fouarge, 2011). Daarom wordt hieronder het verschil tussen deze niveaus op alle facetten van laaggeletterdheid toegelicht.

NIVEAU A2 Basisgebruiker	NIVEAU B1 Onafhankelijk gebruiker
Kan zinnen en vaak voorkomende uitdrukkingen begrijpen met betrekking tot onderwerpen van onmiddellijk belang (b.v. informatie over zichzelf en familie, boodschappen doen, werk). Kan in eenvoudige en alledaagse situaties communiceren over vertrouwde en alledaagse onderwerpen. Kan in eenvoudige termen aspecten van zijn/haar achtergrond, zijn/haar onmiddellijke omgeving, zijn/haar onmiddellijke behoeften beschrijven.	Kan de hoofdpunten begrijpen van standaardcommunicatie over vertrouwde onderwerpen die regelmatig voorkomen op het werk, op school, in de vrije tijd etc. Kan omgaan met de meeste situaties die zich plegen voor te doen tijdens een reis door het gebied waar de taal gesproken wordt. Kan eenvoudige, coherente teksten produceren over vertrouwde onderwerpen of onderwerpen die tot de persoonlijke belangstellingssfeer behoren. Kan ervaringen, gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities beschrijven en beknopt redenen of uitleg geven voor meningen en plannen.

5.2 De complexiteit van het begrip laaggeletterdheid

Bijna iedereen in Nederland heeft tegenwoordig een of andere vorm van onderwijs gevolgd. De jongere generatie kent daarom weinig echte analfabeten. Wel zijn er in Nederland 1,5 miljoen laaggeletterden. Onderzoek (OESO, 2000) toont aan dat er naar schatting nog zo'n 250.000 analfabeten zijn; de rest is laaggeletterd. Van die laaggeletterden zit meer dan de helft tussen de niveaus A2/1F en B1/2F. Zij zijn moeilijker als laaggeletterd te identificeren. Vooral autochtonen (waaronder veel jongeren) en allochtone jongeren die in Nederland zijn opgegroeid beheersen de taal mondeling goed (B1/2F of hoger). Daarmee wordt al snel verondersteld dat ze datzelfde niveau ook hebben op de vaardigheden lezen en schrijven, maar dat is vaak niet het geval. Bovendien ervaren veel jongeren zelf niet dat ze laaggeletterd zijn, en zullen dit dus ook niet als probleem aangeven. Ze kunnen immers technisch lezen en schrijven, sms'en en e-mailen, ondanks dat ze zelf moeilijk kunnen inschatten op welk niveau dat is. In de recent verschenen rapportage over het Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006-2010 "Opbrengsten in beeld" (Steehouder, 2011) blijkt dat laaggeletterdheid in Nederland een structureel gegeven is ook onder jongeren. Vooral jongeren met een opleiding op basisberoepsniveau binnen het VMBO, en in niveau 1 en 2 opleidingen van het MBO zijn mogelijk laaggeletterd als het om de vaardigheden lezen en schrijven gaat (CINOP, 2011).

Er wordt bij verschillende screeningsinstrumenten om laaggeletterdheid te herkennen vaak geen rekening gehouden met verschillen in beheersingsniveau voor de verschillende taalvaardigheden: spreken, luisteren, schrijven en lezen. Sommige jongeren kunnen zich goed mondeling uitdrukken maar kunnen niet goed schrijven en lezen. Andere jongeren hebben een redelijke leesvaardigheid maar een slechte schrijfvaardigheid. Deze verschillende gebieden kennen hun eigen aanpak op het gebied van laaggeletterdheid.

5.3 Indicatoren van laaggeletterdheid

Om laaggeletterdheid onder jongeren te signaleren, kan gebruik worden gemaakt van indicatoren die op laaggeletterdheid kunnen wijzen. Voorbeelden van indicatoren zijn **achtergrondvariabelen van jongeren** en **testresultaten**. Hieronder worden deze toegelicht.

5.3.1 Achtergrondvariabelen van jongeren

Op basis van literatuuronderzoek kan een aantal achtergrondvariabelen worden aangewezen die als (grove) indicatoren voor de aanwezigheid van laaggeletterdheid onder jongeren gelden.

Opleiding

Er bestaat een sterke relatie tussen laaggeletterdheid en opleidingsniveau. Bij volwassenen komt laaggeletterdheid relatief veel voor onder laagopgeleiden. Zo is 42% van de mensen die niet meer dan lagere school heeft laaggeletterd. Laaggeletterdheid komt naar verhouding veel voor onder volwassenen:

- die in hun jeugd jaren speciaal onderwijs en praktijkonderwijs gevolgd hebben (leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden; onderwijs voor blinden, doven en kinderen met een psychiatrische stoornis);
- die in hun jeugd jaren werden beschouwd als zorgleerling (kinderen met een beperking) of als achterstandsleerling (kinderen van laagopgeleide (allochtone) ouders; zigeunkinderen en kinderen van woonwagenbewoners; schipperskinderen);
- die het jeugdonderwijs hebben verlaten zonder startkwalificatie (diploma op mbo-2 niveau) (CINOP, 2007).

Voor jongeren in de hedendaagse tijd geldt dat onderwijs veel aandacht krijgt. Leerplicht wordt doorgaans streng nageleefd. Buiten kijf staat echter dat onderwijs niet automatisch impliceert dat iemand niet laaggeletterd is. Anders dan mensen wellicht vaak denken, hebben veel laaggeletterden immers de volledige leerplichtperiode doorlopen, maar kunnen desondanks niet voldoende lezen en schrijven.

Volgens CINOP is een verklaring hiervoor te vinden in de wijze waarop het onderwijs is georganiseerd in Nederland:

"Ondanks onderwijsvernieuwingen, aangepaste taalmethoden, remediërende programma's en extra aandacht voor achterstands- en zorgleerlingen, gaat het in het Nederlandse onderwijs vaak om een praktijk met grote klassen en klassikale onderwijsvormen, waarin een klas geacht wordt een relatief homogene groep te zijn. Dit impliceert dat er in de leerstof en in het didactisch en pedagogisch handelen wordt uitgegaan van de grootste gemene deler. De onderwijspraktijk is gebaseerd op standaardisatie en daarom is er voor de lesgever, uitzonderingen nagelaten, weinig ruimte om aandacht te besteden aan individuele verschillen in prestatieniveaus, in sociaal-culturele achtergronden en daarmee verbonden belangstellingssferen. Gevolgen zijn, dat langzame leerders afhaken en kinderen bij wie de schooltaal en –cultuur sterk afwijkt van de thuistaal en –cultuur geen aansluiting vinden. Zij die wellicht beter leren lezen en schrijven via een andere dan de standaardmethode worden niet op alle scholen met de juiste pedagogische zorg omgeven en doorlopen de schoolperiode zonder goed te leren lezen en schrijven. Vaak raken deze leerlingen in een neerwaartse spiraal van falen waaruit het moeilijk is om te ontsnappen." (CINOP, 2007)

Samengevat: Een lage (of afgebroken) opleiding betekent vaak dat jongeren lees- en schrijfproblemen hebben ervaren in het basis- en voortgezet onderwijs en is daarom een indicator voor laaggeletterdheid. Het gaat daarbij met name om leerlingen die onderwijs volgen op MBO 2 niveau of lager.

Thuisituatie

De ontwikkeling van geletterdheid start bij de opvoeding en de thuisituatie. Een taalrijke thuisituatie is van onschatbare waarde bij het voorkomen van laaggeletterdheid. Als er thuis veel gesproken, gediscussieerd en verteld wordt, boeken en tijdschriften worden gelezen en kinderen hierin worden gestimuleerd dan heeft dat een gunstig effect op de taalontwikkeling.

Voorlezen is daarbij belangrijk. Als er niet wordt voorgelezen, of als ouders zelf niet goed kunnen lezen, dan is de kans groot dat zij hun eigen laaggeletterdheid doorgeven aan hun kinderen. Kinderen die opgroeien in een taalarme omgeving kunnen een taalachterstand oplopen waardoor zij het op school lastiger zullen hebben. Een schriftelijke cultuur kan in de thuisituatie en de sociale omgeving zelfs geheel ontbreken. Daarnaast kan er een kloof zijn tussen de thuistaal en de taal die op school wordt onderwezen. Dit is het geval bij allochtone ouders met kinderen die een andere taal spreken, of waar thuis uitsluitend in dialect wordt gesproken. (CINOP, 2007)

Kinderen die opgroeien in een problematische thuisituatie (verwaarlozing, alcohol-misbruik, incest, huiselijk geweld, dood van een van de ouders e.d.) lopen een verhoogd risico op laaggeletterdheid. Met name traumatische ervaringen kunnen een reden zijn waardoor het leren niet lukt. (CINOP, 2007)

Samengevat: Een thuisituatie waarin taal, op het gebied van lezen, schrijven en spreken, onvoldoende aandacht krijgt, kan een indicator zijn voor laaggeletterdheid onder jongeren.

Individuele factoren

Verder zijn er bij laaggeletterdheid veel individuele factoren die een rol spelen. De taalontwikkeling en de schoolloopbaan kunnen negatief beïnvloed worden door een grote verscheidenheid aan individuele beperkingen. Daarbij gaat het onder meer om:

- lichamelijke beperkingen: blindheid en slechtziendheid en vooral doofheid en slechthorendheid hebben een vertragend effect op de taalontwikkeling;
- beperkingen door hersenletsel: door een hersenbloeding of een coma kunnen de

taalfuncties in de hersenen zijn aangetast (bijvoorbeeld afasie);

- (licht) verstandelijke beperkingen;
- beperkingen door leer-, ontwikkelings- en gedragsstoornissen zoals ADHD, dyslexie of autisme. Deze beperkingen zijn veelal neurobiologisch van aard. Ze hebben niets te maken met een intelligentietekort, maar wel met de informatieverwerking in de hersenen waardoor lees- en schrijfvaardigheden kunnen worden beïnvloed;
- dyscalculie: dit is een leerhandicap die verwant is aan dyslexie. Mensen met dyscalculie hebben problemen bij het begrijpen van de basis van de rekenkunde, zoals breuken, de waarde van de getallen en de verbanden tussen getallen. Zo hebben zij onder meer moeite met tellen (lezen en onthouden van cijferreeksen, hoofdrekenen en schatten; met ruimtelijke oriëntatie en ruimtelijk inzicht zoals links-rechts oriëntatie en het lezen en interpreteren van kaarten, tabellen en afmetingen. (CINOP, 2007)

Samengevat: de aanwezigheid van een van de genoemde individuele factoren kan een indicatie zijn voor laaggeletterdheid onder jongeren.

5.3.2 Testen

Voor alle laaggeletterden in Nederland geldt dat er nooit één enkele oorzaak is aan te wijzen voor het feit dat ze niet voldoende hebben leren lezen en schrijven. 'Leren' is een complex fenomeen waarbij sociale, culturele, economische en individuele omstandigheden altijd een rol spelen. Ze gaan samen, beïnvloeden en versterken elkaar. Hoewel bovengenoemde indicatoren mogelijk kunnen wijzen op laaggeletterdheid, is het zeker niet zo dat alle jongeren die met een van de kenmerken te maken hebben laaggeletterd zijn. Dit zou een veel te grove screening opleveren: Niet alle jongeren die dyslectisch zijn, zijn laaggeletterd. Niet alle jongeren die een arme taalomgeving kennen, zijn laaggeletterd, en niet alle jongeren die MBO-2 doen zijn laaggeletterd. Het omgekeerde is wel waar: veel laaggeletterde jongeren hebben een of meer van de genoemde kenmerken. Omdat alleen achtergrondkenmerken niet uitwijzen of iemand laaggeletterd is, is voor het 'vaststellen' van laaggeletterdheid is een extra indicator nodig, namelijk de uitkomsten van testinstrumenten.

5.3.3 Vaststellen van laaggeletterdheid

Om te bepalen of iemand laaggeletterd is of (meer algemeen gezegd) een taalachterstand heeft, die mogelijk belemmerend is om volwaardig te kunnen participeren op de arbeidsmarkt of in de maatschappij, kunnen verschillende stappen worden gezet (CINOP, persoonlijke communicatie, september 2011).

Stap 1 Bepalen van de risicogroep middels een beperkt aantal grove indicatoren

Een aantal indicatoren kunnen worden gebruikt om een eerste screening te doen.

Dit kunnen bijvoorbeeld de indicatoren uit 5.3.1 zijn. Zo'n grove screening kan gebruikt worden om bijvoorbeeld een databestand te analyseren. Op deze wijze kan snel al een eerste grove inschatting van de risicogroep worden gemaakt. Binnen de risicogroep kunnen dan de vervolgstappen van screening worden gezet.

Stap 2 Bepalen wie van de risicogroep daadwerkelijk een taalachterstand heeft/laaggeletterd is middels een indicatieve screening

Middels een korte test wordt met een beperkt aantal vragen en/of opdrachten op het terrein van lezen en schrijven vastgesteld of iemand uit de risicogroep van stap 1 (waarschijnlijk) laaggeletterd is. Bij de taaltest horen een scoreformulier en een sleutel om aan de hand van de scores een uitslag te bepalen. De betrouwbaarheid van zo'n korte test is niet 100%, bij uitgebreide intake en niveaubepaling kan dit toch anders blijken te liggen. Ook geeft zo'n indicatieve screening geen uitsluitsel op welk niveau iemand per (deel) vaardigheid functioneert. Een test maakt wel het onderscheid tussen geletterdheid en laaggeletterdheid. Een voorbeeld van een test is opgenomen in bijlage 2.

Op basis van deze screening kan daarna besloten worden of iemand geschoold moet worden of niet.

Stap 3 Intake en niveaubepaling ten behoeve van het vaststellen van een scholingstraject

Indien uit de test bij stap 2 een indicatie komt dat iemand laaggeletterd is en een scholingstraject ingaat, moet vervolgens middels een diagnose-instrument (assessment, toets) een betrouwbare meting worden gedaan van het taalniveau voor alle vaardigheden (lezen, schrijven, luisteren en spreken/gesprekken voeren) en de onderliggende deelvaardigheden. Deze meting is zo gedetailleerd dat op basis daarvan een korte rapportage opgesteld kan worden en een traject op maat kan worden uitgestippeld. Hiervoor worden bij voorkeur taaldeskundigen ingezet. Het ligt voor de hand deze niveaubepaling uit te laten voeren door een (taal)scholingsaanbieder.

5.4 De gevolgen van laaggeletterdheid

Sommige laaggeletterden ervaren hun laaggeletterdheid niet als problematisch. Ze hanteren allerhande vermijdings- en compensatiestrategieën en weten zich soms heel goed te redden (zie bijlage 3). Anderen bestempelen zichzelf niet als laaggeletterd en vinden dat zij niet aan die kwalificatie voldoen. Veel laaggeletterden ervaren hun geringe lees- en schrijfvaardigheid echter wél als problematisch.

Laaggeletterdheid gaat veelal gepaard met een schaamtegevoel dat kan leiden tot een teruggetrokken leven, isolement, afhankelijkheid en sociaal-psychologische problemen. Sociale activiteiten waarbij lezen en schrijven een rol spelen, worden zoveel mogelijk vermeden. Vooral autochtone laaggeletterden ervaren hun geringe taal- en rekenvaardigheid vaak als een groot persoonlijk falen. Ze hebben het idee dat ze het aan zichzelf te wijten hebben; dat ze hadden kunnen leren lezen en schrijven als ze er vroeger maar meer aan hadden gewerkt. Niet goed kunnen lezen en schrijven is daarmee teruggebracht tot een persoonlijk probleem. Bovendien voelen veel laaggeletterden zich hierin alleen staan. Gevoelens van eenzaamheid kunnen dan makkelijk de kop opsteken. Veel laaggeletterden hebben een overlevingsstrategie ontwikkeld die gebaseerd is op vermijding, bedrog en compensatie. Hun leven wordt beheerst door de angst om tegen de lamp te lopen. Er zijn gevallen bekend dat mensen hun laaggeletterdheid niet alleen voor vrienden en collega's verborgen houden, maar zelfs voor hun partner en eigen kinderen (CINOP 2007).

Naast gevolgen voor het individu zelf, heeft laaggeletterdheid ook haar weerslag op de samenleving als geheel. Laaggeletterden nemen weinig deel aan het maatschappelijk leven en komen daardoor sneller buiten de samenleving te staan. Voor diegenen die een baan hebben, geldt dat zij vaak het laagstbetaalde en minst aantrekkelijke werk uitvoeren. Veel laaggeletterden hebben daarnaast moeite om op het werk mee te komen en een volwaardige kracht te zijn voor het bedrijf waar zij werken. Uiteindelijk leidt laaggeletterdheid tot productiviteitsverlies, veiligheidsrisico's en gebrekkige communicatie binnen het bedrijf en met klanten, met hoge economische en maatschappelijke kosten voor het bedrijfsleven als gevolg (CINOP, 2009).

6. SCREENING IN DE PRAKTIJK: CASUS JONGERENLOKET EN ROC

Nu de context van het begrip wat breder is toegelicht, kan er meer worden ingezoomd op het proces van de casus: screening bij het jongerenloket en het ROC. Waar lopen de professionals tegenaan, hoe zien zij de aanpak van laaggeletterdheid onder jongeren in hun gemeente, en waar liggen kansen om dit op een succesvolle wijze vorm te geven? In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten uit de gesprekken met de respondenten beschreven. Bij de gesprekken was ook een specialist van CINOP aanwezig. Vooral daar waar het gaat om specialistische kennis over het thema, is de input van deze professional ook in dit hoofdstuk verwerkt.

Inleiding

Het jongerenloket is, in samenwerking met het ROC, gestart met het screenen van jongeren -die aankloppen bij het jongerenloket- op laaggeletterdheid. Hiertoe is een screeningsinstrument ontwikkeld, dat tracht om deze jongeren te herkennen en, indien nodig, door te verwijzen naar het ROC. De screening geschiedt via een zogenaamde tweetrapsraket; het jongerenloket voert een grove screening uit terwijl het ROC er, wanneer er sprake is van een vermoeden van laaggeletterdheid, een fijnere screening op laat volgen. Beide screeninginstrumenten zijn opgenomen als bijlage achterin dit rapport (zie bijlage 4 en 5). De adequaatheid en praktische uitvoerbaarheid van de instrumenten wordt uitgebreid besproken in dit hoofdstuk.

De wijze waarop de instrumenten op dit moment ingezet worden in de praktijk, zou informatie moeten opleveren over de jongeren zelf; wie het zijn, wat hun achtergronden zijn, welke problemen ze hebben. In de praktijk blijkt echter, dat de zichtbaarheid en herkenbaarheid van het thema laaggeletterdheid complexer is dan werd verondersteld. Het blijkt niet makkelijk te zijn om laaggeletterde jongeren in beeld te krijgen. Tevens werd duidelijk in de gesprekken, dat het thema laaggeletterdheid nog niet die verankering heeft in de organisatie, die nodig is om de continuïteit te waarborgen.

Samengevat kan gesteld worden dat er een aantal dimensies (in de vorm van randvoorwaarden) nader bekeken moeten worden, om te kunnen analyseren in hoeverre er momenteel sprake is van een effectieve screening (en wat daar voor nodig is).

Dimensies van effectieve screening van laaggeletterdheid

Dimensie 1 Adequaatheid en betrouwbaarheid van screeningsinstrumenten	Dimensie 2 Praktische toepasbaarheid van screeningsinstrumenten	Dimensie 3 Afstemming partners
operationalisering van het begrip	routing	afstemming over de definiering van het begrip
	coaching professionals	afstemming over de screening zelf
validiteit van het instrument	afstemming op jongeren	afstemming over het aanbod
	borging en verantwoordelijkheid	afstemming over communicatie
		afstemming over borging en verantwoordelijkheid

Deze dimensies zijn ontleend aan de resultaten uit dit onderzoek. In de voorgespreken zijn ze geïdentificeerd als belangrijke randvoorwaarden, in het onderzoek werden ze preciezer geoperationaliseerd en door de analyse is duidelijk geworden hoe elke dimensie precies van belang is voor effectieve screening van laaggeletterdheid onder jongeren. In dit hoofdstuk worden al deze dimensies toegelicht en voorzien van illustratieve citaten.

6.1 Adequaatheid screeningsinstrumenten

6.1.1 Operationalisering van het begrip laaggeletterdheid

Om tot een adequate screening te kunnen komen blijkt het allereerst van belang te zijn om helder te hebben wat er precies wordt verstaan onder het begrip laaggeletterdheid. Uit het onderzoek is gebleken, dat eenduidige kennis van dit begrip bij de betrokken professionals niet voldoende aanwezig is. Er worden door professionals van het ROC en het jongerenloket verschillende beschrijvingen gehanteerd die naast elkaar voor komen, zonder dat betrokkenen van elkaar weten wat ze precies er onder verstaan. Dit, terwijl er

bij de ingerichte werkwijze wel altijd van uit is gegaan dat alle betrokkenen met laaggeletterdheid hetzelfde bedoelden. De professionals zijn uiteraard bekend met het begrip laaggeletterdheid, maar deze kennis is vrij eendimensionaal en houdt geen rekening met de gelaagdheid en complexiteit van het begrip.

Het gebrek aan een goede operationalisering van het begrip 'laaggeletterdheid' blijkt concreet uit het screeningsformulier dat het jongerenloket en het ROC hanteren. Met dit formulier wordt voornamelijk gescreend op spelling, maar niet op begrijpend lezen, inzicht en rekenen. Er wordt dus maar één dimensie van laaggeletterdheid mee getoetst.

De professionals ondervinden problemen doordat er geen goede operationalisering is. Zo blijkt het in de praktijk zeer moeilijk in te schatten of iemand laaggeletterd is. Voor veel professionals van het jongerenloket lijkt het een grijs gebied, waarin ieder zijn of haar eigen definiëring hanteert. Dat er zich verschillen in definiëring voordoen, wordt duidelijk uit het volgende praktijkvoorbeeld. Hierin hebben medewerkers van het jongerenloket een aantal maanden screeningsformulieren verzameld bij jongeren. Op een gegeven moment stuurden zij de formulieren naar het ROC.

“Wij hebben 64 formulieren doorgestuurd naar het ROC omdat wij dachten dat het om laaggeletterdheid ging. Daaruit kwam niet 1 laaggeletterde. Maar ligt het nu aan dat er geen laaggeletterde jongeren binnenkomen, of ligt het aan de screening? Dat is de vraag. Het ROC zegt dan; het zijn absoluut jongeren met taalproblemen of dyslexie, maar ze zijn niet laaggeletterd. Dat is een beetje waar wij mee zitten, dat we het anders beoordelen.”
(medewerker jongerenloket)

Ook het ROC heeft op een eigen manier invulling gegeven aan het begrip laaggeletterdheid. Zij heeft in het kader van het een project 'Laaggeletterdheid' een testboekje ontwikkeld. Dit testboekje (zie bijlage 5) is de voorloper geweest van het op dit moment gehanteerde screeningsinstrument van het jongerenloket². Het bevat een aantal opdrachten waarbij volgens de deskundige van CINOP vooral getoetst wordt op A1 en A2 niveau. Zij zou echter graag een bredere definitie van het begrip laaggeletterd zien.

² Omdat het testboekje praktisch minder goed werkbaar was, zijn de medewerkers van het jongerenloket overgegaan op het werken met (een eigen ontwikkeld) A4tje, waarbij op eenvoudiger en minder tijdrovende wijze vastgesteld moet worden of iemand laaggeletterd kan zijn. Bezwaren tegen het testboekje worden besproken in 6.2.1.

“We noemen iedereen die onder niveau B1 zit laaggeletterd. Niveau B1 is het niveau dat je moet hebben voor MBO niveau 1 of 2. Tussen niveau A1-A2 en B1 zit echter een hoop verschil. Mensen die vallen onder niveau B1 kunnen vaak wel lezen en schrijven, maar willen zij voldoende mee draaien op het gebied van opleiding, werk en maatschappelijk leven, dan scoren ze onvoldoende. Het testboekje van het ROC en ook het screeningsformulier van het jongerenloket haalt vooral mensen op A1-A2 niveau uit de test. Dat is jammer omdat vooral jongeren vaak tegen het niveau van geletterdheid aan zitten, maar het nog niet beheersen”.
(CINOP, mondelinge communicatie, 2011)

6.1.2 Validiteit screeningsformulieren jongerenloket

De screeningsformulieren waarmee momenteel bij het jongerenloket wordt gewerkt, werken niet naar optimale tevredenheid. Het A4tje kent een aantal vragen, die vooral op open wijze zijn gesteld, zodat een jongere min of meer wordt gedwongen een lopende tekst te schrijven, waaruit moet blijken of hij of zij laaggeletterd is of niet.

Maar juist omdat het begrip laaggeletterdheid zoveel dimensies heeft, is het moeilijk om dit vast te leggen in één A4tje. Met de huidige screening wordt wel een aantal aspecten van het thema getoetst (zoals spelling en deels begrijpend lezen) maar dit is niet voldoende om te kunnen spreken van een valide meting; het formulier meet niet daadwerkelijk datgene wat het beoogt te meten. Onder professionals van het jongerenloket leidt dit tot de nodige ontevredenheid, omdat hun beoordeling meestal niet strookt met die van het ROC en de formulieren dus zonder resultaat weer bij de coaches terecht komen. Zij hebben daarmee het gevoel dat het 'niets oplevert'. Uit onze expertraadpleging blijkt ook dat de validiteit van de instrumenten twijfelachtig is. Hierover wordt gezegd:

“Bij de screeningsinstrumenten (zowel het A4tje als het testboekje van het ROC) wordt vaak geen rekening gehouden met taalvaardigheden op de verschillende gebieden: spreken, schrijven en lezen. Sommige jongeren kunnen zich goed mondeling uitdrukken maar niet goed kunnen schrijven en lezen. Andere jongeren hebben een redelijke leesvaardigheid maar een slechte schrijfvaardigheid. Deze verschillende gebieden kennen hun eigen aanpak op het gebied van laaggeletterdheid. Een aanpak van laaggeletterdheid onder jongeren zal moeten vertrekken vanuit een eenduidige definitie van het begrip.” (CINOP, mondelinge communicatie, 2011)

6.1.3 Betrouwbaarheid en beoordeling screeningsformulieren

Omdat de kennis van het thema laaggeletterdheid bij de professionals van het jongerenloket niet toereikend is, lijkt het zeer de vraag in hoeverre hun beoordeling van de screeningsformulieren betrouwbaar is. In de intakeprocedure van jongeren die zich

melden bij het jongerenloket, zit een aantal betrouwbaarheidsverlagende factoren. Zo ontvangt een jongere die zich bij het loket meldt al bij de receptie een screenings-formulier. Deze dient vervolgens ingevuld te worden, terwijl de jongere wacht op een beschikbare werkcoach. Het kan echter voorkomen dat een laaggeletterde jongere iemand bij zich heeft (een vriend of familielid) die niet laaggeletterd is en die het formulier voor deze persoon invult. Omdat tijdens dit onderdeel van de intake geen toezicht is en jongeren niet graag uitkomen voor hun laaggeletterdheid, is dit een voor de hand liggende oplossing voor hen.

“We moeten de vindrijkheid van onze klanten met een taalachterstand niet onderschatten.”
(medewerker UWV)

Daarnaast voelen veel jongeren die zich melden er weinig voor om het formulier in te vullen. Sommigen hebben er geen zin in en volstaan dan met steekwoorden of maken veel fouten, zonder dat dit betekent dat er sprake is van laaggeletterdheid. Omdat de screeningsformulieren ook niet worden beoordeeld door de werkcoaches (maar op een later moment door -in dit geval- een stagiaire), is het erg lastig later terug te halen onder welke omstandigheden de formulieren zijn ingevuld. Dit kan ertoe leiden dat er onjuiste diagnoses gesteld worden, met ander woorden het verlaagt de betrouwbaarheid van het instrument.

6.2 Praktische toepasbaarheid

Een adequaat instrument betekent nog niet dat de screening goed verloopt. Hiervoor is een haalbare en praktische werkwijze nodig die door betrokkenen wordt gedragen. In deze paragraaf wordt ingegaan op de wijze waarop de screening op dit moment is ingebed in de praktijk.

6.2.1 Het screenings A4tje en het testboekje

Om tot een goede screening te komen, heeft het ROC een testboekje ontwikkeld. Dit testboekje bevat een aantal opdrachten waarin getoetst wordt op lezen, schrijven, gram-matica, spelling en rekenen. Het was de bedoeling dat de werkcoaches dit testboekje zouden laten invullen door alle jongeren die zich meldden bij het loket, zodat er een goede inschatting gemaakt zou kunnen worden van het aantal jongeren met problemen op het gebied van taalvaardigheid. Echter, het testboekje heeft niet goed gewerkt in de praktijk. De professionals van het jongerenloket geven hiervoor een aantal redenen.

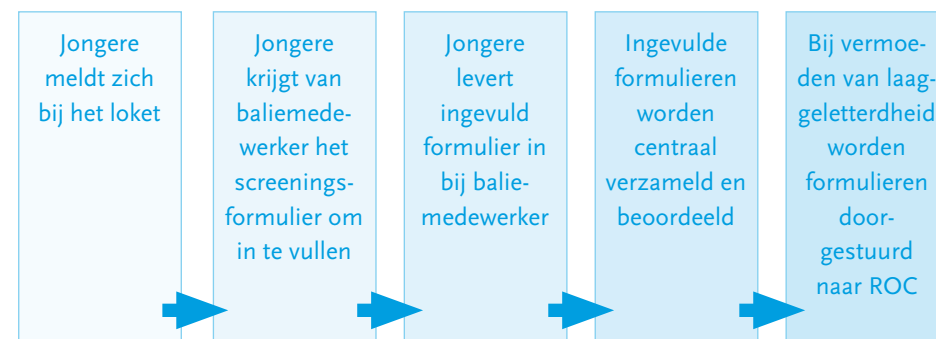
Als eerste is het testboekje volgens de werkcoaches erg lang. Het neemt veel tijd in beslag om iedereen een dergelijke test te laten maken. Omdat de testen worden afgenomen tijdens een intakegesprek, een eerste contact tussen jongere en werkcoach, stuitten de werkcoaches op weerstand van de jongeren. Veel van hen weigerden een dergelijk boekje in te vullen. Daar kwam bovenop dat de jongeren die het wel invulden, vaak agiteerden tegen het niveau van de toetsen. Ze bestempelden ze als kinderlijk en beneden hun niveau.

“Ze (de jongeren, red.) worden ook wel voor het blok gezet; meestal komen ze binnen voor een inkomen, of soms met een schoolvraag, en bij zo’n formulier hebben ze dan zoiets van ‘oh’ en voelen ze zich overvallen. Jongeren voelen zich ook dom bij het invullen van zo’n testboekje. Ze vragen: waarom laat je me zoiets invullen met plaatjes en zo? En wij schaamden ons gewoon om het te geven.” (medewerker jongerenloket)

Een van de medewerkers van het jongerenloket heeft daarop besloten een eigen format te ontwikkelen om laaggeletterdheid grofweg te kunnen screenen, in de vorm van het A4tje zoals in 6.1 besproken. De adequaatheid van dit formulier is in paragraaf 6.1.1 beschreven.

6.2.2 Routing

Uit de interviews is naar voren gekomen dat er een goed doordachte routing nodig is bij het herkennen en doorverwijzen van jongeren die laaggeletterd zijn. Dit is met name belangrijk, omdat er gewerkt wordt met meerdere partijen die aan de slag gaan met dezelfde jongeren. Hieronder wordt kort uiteengezet wat de routing op dit moment is van een jongere die (bij een vermoeden van laaggeletterdheid) aanklopt bij het jongerenloket.

De routing op de vorige pagina zou nog moeten worden aangevuld met een overlegmoment tussen ROC en jongerenloket, waarbij de individuele gevallen besproken kunnen worden en waarbij er afspraken gemaakt worden over het benaderen van de jongere door het ROC voor deelname aan een taal cursus. Helaas is dit, vanwege het zoekraken van formulieren, nog niet voorgekomen. Wel is een aantal jongeren door werkcoaches van het jongerenloket direct doorverwezen naar het ROC om deel te nemen aan een speciaal project (verder: jongerenproject) waarin aandacht besteed wordt aan toekomstperspectieven van jongeren en waarin meer zijdelings aandacht besteed wordt aan taalvaardigheid (zie ook 6.2.4).

De bestaande routing heeft tot op heden geen signalering van laaggeletterde jongeren opgeleverd en de formulieren-logistiek leidt bij beide partijen tot frustratie. Omdat de routing op dit moment niet geslaagd lijkt, is aan beide partijen gevraagd wat zij idealiter zouden wensen, of wat zij denken dat goed werkbaar is. Het ROC heeft de volgende routing voorgesteld³.

Dit proces wordt vervolgens afgesloten door een tussentijdse en eindevaluatie van de voortgang van de jongere in de cursus. Afstemming hierin is dus een belangrijk onderdeel van het proces, omdat er meerdere overlegmomenten zijn tussen ROC en jongerenloket. Het liefst ziet het ROC dat (voor een bepaalde tijdsduur) een van de specialisten die zij in huis heeft, fysiek bij het jongerenloket aanwezig is om dit proces te monitoren en te stroomlijnen.

Ook het jongerenloket is gevraagd wat hun wensen zijn ten aanzien van het herkennen en doorverwijzen van laaggeletterde jongeren. De professionals van het jongerenloket geven hierbij aan, dat het screeningsproces niet goed is geïntegreerd in hun standaard werkproces. Dit leidt ertoe, dat het screenen van jongeren een op zichzelf staand iets is, wat minder aandacht krijgt dan het verdient. Daar komt nog bij, dat het voor de werkcoaches erg moeilijk is om laaggeletterdheid te herkennen, zeker gezien het feit dat de formulieren niet erg betrouwbaar en valide zijn. Dit zorgt voor demotivatie en soms irritatie.

“We bieden jongeren zelf ook heel weinig aan om een cursus te gaan doen. Het leeft te weinig, als ik heel eerlijk ben. Het is door al die formulieren en probeersels een beetje een doorn in het oog geworden en er komt haast niks uit.” (medewerker jongerenloket)

Werkcoaches geven aan, dat het thema teveel is ‘opgelegd’ door het ROC en dat zij veel meer in het proces worden betrokken dan aanvankelijk het plan was. Het jongerenloket zou liever zien, dat er een vorm van screenen mogelijk zou zijn bij de intake, welke geïntegreerd is in het standaard werkproces en welke vervolgens direct met het ROC gecommuniceerd zou kunnen worden. Dit levert het ROC de door hen gewenste uitkomst op, namelijk het aanleveren van vermoedelijke laaggeletterde jongeren. En daarnaast frustreert het niet de werkzaamheden van de werkcoaches en zorgt het voor een meer gestroomlijnd proces van herkennen en doorverwijzen.

6.2.3 Coaching

De medewerkers van het jongerenloket doen een vrij grove screening op laaggeletterdheid. Dit betekent, dat van hen niet wordt verwacht dat zij taaldeskundigen zijn. Wel is het belangrijk, dat zij op de hoogte zijn van de definitie, de verschillende niveaus en de gelaagdheid van het thema. En van de wijze waarop zij dit kunnen herkennen. Een van de medewerkers van het ROC vertelde dat zij bij de start van de samenwerking een workshop ‘het herkennen en doorverwijzen van laaggeletterden’ heeft gegeven aan de medewerkers van het jongerenloket. Deze workshop zou in principe voldoende moeten

³ Of deze routing ook een juiste is voor beide partijen, wordt besproken op pagina 43 e.v.

zijn om laaggeletterdheid bij jongeren te kunnen herkennen. Echter, in de periode daarna is er veel verloop geweest van werkcoaches bij het loket en is deze kennis enigszins verloren gegaan. Ook de werkcoaches zelf geven nu aan behoefte te hebben aan coaching op dit thema. Graag zouden ze een praktische training krijgen om het onderwerp weer goed 'tussen de oren' te krijgen.

“Het zal vast dat er veel jongeren van ons laaggeletterd zijn, maar ik zie het niet. Maar dan ligt het misschien aan dat wij het niet zo goed weten, dat we eerst uitgelegd krijgen wat het allemaal precies inhoudt. Misschien is het onkunde.” (medewerker jongerenloket)

6.2.4 Afstemming op jongeren

De oorspronkelijke opzet van het onderzoek was de achtergronden van jongeren die laaggeletterd zijn in kaart te brengen, en ook met hen te reflecteren op screening en aanbod van laaggeletterdheid. Omdat de screening tot op heden geen indicaties heeft opgeleverd, was het niet mogelijk met jongeren zelf over het thema te spreken. In de interviews met de betrokken partijen is wel veel gesproken over het perspectief van de jongeren: waar hebben zij behoefte aan, wat zijn hun ervaringen met de huidige screening en hoe kijken zij aan tegen hun eigen taalvaardigheid? Wanneer het gaat om de afstemming van de screening op de jongeren zelf, kunnen op basis van de gesprekken de volgende aandachtspunten worden onderscheiden:

Routing

Het jongerenloket werkt samen met het ROC om het thema laaggeletterdheid onder jongeren aan te pakken en te bestrijden. Het werken met een (vorm van) screening is voor beide partijen in principe een werkbare methode. Wanneer er echter beredeneerd wordt vanuit het perspectief van de jongeren zelf, blijkt dat beide partijen betwijfelen of het moment van inzet van de screening de juiste is. Jongeren die aankloppen bij het loket hebben vaak achterliggende (psychische) problemen, zeker ook jongeren die laaggeletterd zijn. Deze problemen zijn vaak zo allesoverheersend, dat het aanpakken van hun taalvaardigheid voor henzelf weinig prioriteit heeft. Naar school gaan is dan vaak wel het laatste wat zij zouden willen. De vraag is dan ook, of het aanbieden van een cursus taalvaardigheid in eerste instantie zinvol is voor deze jongeren. Een van de respondenten gaf aan:

“Dat is het punt ook, meestal is laaggeletterdheid een maatschappelijk ding, het komt ergens vandaan, thuissituatie of schulden. Dat is ook een punt waar wij heel veel tegenaan lopen, af en toe hebben wij het gevoel dat wij maatschappelijk werkers zijn. En ik denk dat we eerst die problemen moeten aanpakken, voordat we de laaggeletterdheid kunnen aanpakken. Want dan is een jongere rustig en heeft hij de zaakjes meer op orde en dan kan je meer focussen op school of werk. De meeste jongeren zijn namelijk helemaal niet klaar voor school en werk, die moeten eerst op de rit gezet worden.” (medewerker jongerenloket)

Ook het ROC ondersteunt dit standpunt:

“Laaggeletterdheid is vaak een onderliggende oorzaak van allerlei andere problemen. Want als je niet goed kunt lezen en schrijven, dan kan je informatie niet goed tot je nemen, dan kan je je moeilijk staande houden in de maatschappij en ontstaan er vaak schuldproblemen. Maar omgekeerd is het ook het geval; een slechte thuissituatie kan de oorzaak zijn dat kinderen niet kunnen meekomen op school en moeite hebben met instructie en verwerking van leerstof(...) Er zitten jongeren in het jongerenproject die echt hele grote problemen hebben en dan eigenlijk helemaal geen ruimte hebben om te gaan kiezen wat zij in de toekomst gaan doen. Ze komen er dan in het jongerenproject achter: ik moet eerst iets anders opruimen.” (medewerker ROC)

Alle betrokken professionals zijn het erover eens dat het aanpakken van laaggeletterdheid wellicht alleen doeltreffend is als de onderliggende problematiek eerst wordt aangepakt. Ook wordt in de gesprekken duidelijk dat er vaak eerst een band met een jongere moet worden opgebouwd voordat het thema bespreekbaar kan worden.

“Ik denk dat het ook moeilijk te signaleren is. Ik heb nu een jongere die al hele lange tijd bij ons in beeld is, en die heeft altijd zijn sollicitaties door iemand anders laten doen. Nu hij er opeens alleen voor staat, geeft hij aan dat hij dat eigenlijk niet kan. Pas als je dan in gesprek gaat en vraagt waar het aan ligt, pas dan komt naar boven dat hij eigenlijk niet eens kan schrijven. En pas dan kun je iemand erop aanspreken; nu wordt het tijd dat je er wat mee gaat doen. En pas dan kan ik hem ook verplichten zich te laten aanmelden voor een cursus. Maar dan ben je al veel verder in het proces.” (medewerker jongerenloket)

Aanbieden van screeningsformulieren

Elke jongere die zich meldt bij het jongerenloket uit onze casus wordt gevraagd een screeningsformulier in te vullen. Op de vraag wat jongeren vinden van het invullen van dit formulier, wordt geantwoord dat dit regelmatig leidt tot irritaties. Jongeren zien het nut er niet van in en geven aan daar niet voor naar het loket te komen. Deze irritatie is

vaak nog groter bij jongeren die een (vervolg) opleiding genoten hebben. Zij voelen zich beledigd door het veronderstelde niveau wat spreekt uit het formulier en bieden weerstand tegen het invullen ervan. De werkcoaches geven aan dat zij zich hierin wel kunnen vinden en dat het wellicht niet nodig zou zijn om iedereen een formulier in te laten vullen. Ook het ROC ondersteunt dit standpunt.

“Als de werkcoach vraagt naar de vooropleiding van jongere en iemand heeft een afgeronde opleiding op MBO 4 niveau of iemand heeft een afgeronde Havo of VWO opleiding, dan hoef je ook dat formulier niet te laten invullen. Alles boven een startkwalificatie is niet laaggeletterd.” (medewerker ROC)

Het aanbod voor laaggeletterde jongeren

In de procesgang van screening is het op dit moment gebruikelijk dat jongeren die zich willen oriënteren op hun toekomst een module kunnen volgen aan het ROC. In deze module komen jongeren in een periode van 19 weken bij elkaar om antwoord te krijgen op vragen als: Wie ben ik? Wat wil ik? Wat kan ik? Op deze wijze wordt er inzicht verkregen in achtergronden, talenten, aandachtspunten en interesses van jongeren. Het programma bestrijkt vijf dagdelen per week. Daarnaast zijn er twee dagdelen extra beschikbaar gesteld voor taal en rekenvaardigheid. Zowel het jongerenloket als het ROC zijn erg te spreken over dit project. Echter, in dit project is er ruimte voor alle jongeren die antwoord willen krijgen op bovenstaande vragen, niet alleen voor laaggeletterde jongeren. Er wordt daarom niet specifiek ingezoomd op het thema laaggeletterdheid en aandacht voor taal is een secundair doel.

Het jongerenloket heeft weinig inzicht in overige activiteiten die het ROC ontwikkelt voor laaggeletterde jongeren. Op de vraag hoe idealiter een aanbod eruit moet zien, antwoorden de professionals dat het vooral aantrekkelijk moet zijn voor jongeren. Jongeren die aankloppen bij het jongerenloket komen in de meeste gevallen met een werkgerelateerde vraag. De werkcoaches geven aan dat het integreren van taalvaardigheid in een cursus of module die zich richt op de praktijk en arbeidsmarkt, een goed idee zou kunnen zijn. Het ‘droog’ aanbieden van taalcursussen in schoolverband is vaak minder motiverend.

6.2.5 Borging en verantwoordelijkheid van het screeningsproces

Een laatste onderdeel van een effectieve screening als het gaat om praktische uitvoerbaarheid, is de borging van het screeningsproces in de organisatie. Hoewel alle betrokken professionals van het jongerenloket het belang van een goede aanpak onderschrijven en de bereidheid om dit thema aan te pakken groot is, lijkt het erop dat het onderwerp

toch steeds weer een beetje verdrongen wordt door alle overige werkzaamheden. Een van de aanwezige professionals merkte op:

“Het wekt op mij een beetje de indruk dat het op zichzelf staat. Je moet kijken naar wat nodig is om het te kunnen inbedden in de normale dienstverlening. Je moet altijd kijken naar het doel; mensen duurzaam laten terugkeren op de arbeidsmarkt. En dan moet je kijken naar; vormt taal misschien een probleem om dit doel te bereiken? Als dat zo is, dan heb je als werkcoach de ‘verantwoordelijkheid’ om te zorgen dat die belemmering wordt weggenomen.” (medewerker UWV)

Niet alleen lijkt het belangrijk te zijn dat de doelen helder beschreven zijn, ook moet een onderwerp als aanpak van laaggeletterdheid niet een op zichzelf staande activiteit zijn, maar moet het onderdeel worden van het gehele werkproces.

“Als een jongere bij ons binnenkomt en aangeeft dat hij alleen maar wil werken en niet naar school wil, dan zeggen wij prima, en is dat hetgeen waar wij ons op gaan concentreren. Daar komt bij, dat als zo’n jongere perse terug naar werk wil en vervolgens wordt hij aangemeld voor een module bij het ROC en daarnaast gaat zijn coach aan de slag met de bemiddeling en iemand komt weer aan de bak, dan gaat hij niet meer naar die cursus toe, dan ben je hem kwijt. En dan kan het wel zijn dat ze na een paar maanden weer op de stoep staan, en dan kan je weer overnieuw beginnen.” (medewerker jongerenloket)

De borging van het thema en het toewijzen van de verantwoordelijkheid hiervan aan personen in de organisatie, gaat hand in hand met de wijze waarop samengewerkt wordt. Over deze samenwerking is veelvuldig gesproken. De resultaten van deze gesprekken worden beschreven in de volgende paragraaf.

6.3 Samenwerking en afstemming

Borging van het thema laaggeletterdheid in de organisatie is niet alleen de aangelegenheid van het jongerenloket, noch alleen die van het ROC. Samenwerking op dit thema is essentieel en zonder onderlinge afstemming en effectieve communicatie kan er niet gewerkt worden aan een goede aanpak voor laaggeletterdheid onder jongeren.

In de interviews is naar voren gekomen, dat de samenwerking tussen het ROC en het jongerenloket met betrekking tot het thema laaggeletterdheid, niet optimaal is. Het feit dat er in de eerste helft van 2011 geen enkele jongere vanuit het loket heeft deelgenomen aan het taalaanbod van het ROC, maakt dit op pijnlijke wijze duidelijk. Hoewel beide

partijen ervan overtuigd zijn dat er laaggeletterde jongeren aankloppen bij het jongerenloket, worden deze momenteel niet daadwerkelijk geholpen met dit probleem. Welke oorzaken liggen hieraan ten grondslag?

6.3.1 Afstemming over communicatie

Tijdens de gesprekken met de respondenten kwam duidelijk naar voren, dat het jongerenloket en het ROC geen goed werkende afspraken hebben gemaakt over hoe er met betrekking tot de jongeren en hun voortgang wordt gecommuniceerd. Het ROC geeft hierbij aan, dat de contacten die er zijn geweest met jongeren, vaak behoorlijk intensief zijn en dat deze waardevolle informatie kunnen opleveren voor de werkcoaches van het jongerenloket.

“Wij krijgen tijd om een intake te doen met jongeren die zich willen aanmelden voor het jongerenproject. Meestal staat hier een uur voor. Daarin kunnen wij met jongeren een uitgebreid gesprek voeren en het is altijd weer verbazend wat je boven tafel krijgt, hoe eerlijk ze de meest vreselijke dingen toch aan je vertellen. Het gebeurt ook wel dat we jongeren op basis hiervan doorverwijzen. Voor jongeren die meedoen met het jongerenproject, dan maken we overigens een tussentijdse- en eindevaluatie.” (medewerker ROC)

Echter, er vinden geen structurele overlegmomenten plaats waarin ruimte is voor discussie over deze evaluaties. Het ROC mist hierin een stuk persoonlijke communicatie.

“We nemen ook wel eens rechtstreeks contact op met een werkcoach. Maar we weten vaak niet wie de werkcoach van een jongere is, vaak weten de jongeren het zelf niet eens. Dus dan gaat onze informatie naar een centraal adres, maar daar komt heel vaak geen respons op. Er zijn wel werkcoaches die reageren en ons advies vragen, maar dat is een enkeling en dat gebeurt te weinig.” (medewerker ROC)

Het is er niet van gekomen om een goed communicatieplan op te stellen en over laaggeletterdheid met elkaar in gesprek te gaan. Beide partijen vinden dit onwenselijk en zouden daarin graag verbetering zien.

6.3.2 Afstemming over de definitie van laaggeletterdheid

Daarnaast lijkt er geen heldere afstemming te zijn over wat nu precies wordt verstaan onder het begrip laaggeletterdheid. De respondenten van het ROC geven aan, dat de medewerkers van het jongerenloket in staat moeten zijn het screeningsformulier te beoordelen. Zij gaan ervan uit, dat de werkcoaches over voldoende kennis beschikken om een (grove) professionele screening te kunnen doen. In paragraaf 1.1 komt echter naar voren, dat die helderheid over wat laaggeletterdheid nu precies is en hoe dit te hanteren, niet voldoende aanwezig is. Ook is er geen afstemming tussen de definitie die wordt gehanteerd door het jongerenloket en de definitie die het ROC gebruikt.

Door deze discrepantie in hantering van het begrip worden veel ingevulde formulieren – waarvan het jongerenloket denkt dat het om laaggeletterdheid gaat – weer geretourneerd door het ROC met de opmerking dat er geen sprake is van laaggeletterdheid. De motivatie van de werkcoaches om te werken met de screening komt hierdoor enigszins onder druk te staan.

6.3.3 Afstemming over de screening zelf

Ten derde lijkt er geen goede afstemming te zijn over de screening zelf, en dan met name de taakverdeling aangaande het proces. Het jongerenloket ervaart het uitvoeren van de screening als een enigszins opgelegde taak van het ROC, die meer omvattend blijkt te zijn dan werd verondersteld. Het jongerenloket geeft aan, dat er meer bij een screening komt kijken dan het simpelweg afnemen van een screeningsformulier. Het formulier moet bruikbaar zijn in de praktijk, afgestemd worden op jongeren en geïntegreerd worden in het werkproces van de professionals. De praktische uitwerking van een (in principe gedragen) idee kent meer haken en ogen dan werd gedacht.

“Toen wij gevraagd werden hieraan mee te doen, was wel gezegd vanuit het ROC; jullie staan hier verder los van, het enige wat wij van jullie verwachten, is dat die testboekjes worden ingevuld en dat wij gegevens krijgen op het moment dat jullie signaleren dat iemand laaggeletterd is. En ik merk nu, dat wij er veel meer in worden meegesleept, terwijl dat vanuit ons nooit de insteek is geweest.” (medewerker jongerenloket)

6.3.4 Afstemming over het aanbod voor laaggeletterde jongeren

Uit de interviews blijkt dat er ook weinig afstemming en helderheid is over het aanbod van het ROC voor jongeren die laaggeletterd zijn. Medewerkers van het jongerenloket weten te weinig van de cursussen of projecten die het ROC aan de jongeren kan aanbieden. Zij hebben hun twijfels bij het aanbod van het ROC en vragen zich af of dit wel voldoende aansluit op de behoeften van de jongeren.

“Als het bijschaven van taal past bij een bepaald traject wat ze toch al moeten gaan volgen, dan zou dat wel kans van slagen hebben. Je moet kijken naar: hoe ziet het traject van het ROC er nu uit, hoe lang is het traject, hoeveel uren besteden ze daaraan, en hoe zou je dat bijvoorbeeld kunnen inpassen met projecten die gericht zijn op het toe leiden naar de arbeidsmarkt?” (medewerker jongerenloket)

6.3.5 Afstemming over borging en verantwoordelijkheid

Tot slot is het voor beide partijen niet duidelijk wie binnen de organisatie verantwoordelijk is voor de continuïteit en borging van het thema. Medewerkers van het ROC melden hun evaluaties aan centrales van het jongerenloket, terwijl medewerkers van het loket niet op de hoogte zijn van de verdere afhandeling van de screeningsformulieren. Formulieren zijn daardoor zoek geraakt, waardoor het hele screeningsproces stil is komen te liggen; zonder formulieren zijn er immers geen gegevens van jongeren. Dit gebrek aan afstemming is voor beide partijen onplezierig en er is behoefte aan een betere stroomlijning, zodat het thema zowel intern als extern geborgd kan worden.

7. NAAR EEN NIEUWE AANPAK VAN LAAGGELETTERDHEID IN DE GEMEENTE: SCENARIO VOOR DE TOEKOMST

Een belangrijke doelstelling van dit onderzoek is te komen tot een goede screening en aanpak van laaggeletterdheid onder jongeren door de samenwerkingspartners Jongerenloket en ROC. De resultaten tot op heden maken een aantal randvoorwaarden duidelijk, waar screening en aanpak aan moeten voldoen. Om tot een oplossing te komen voor een goede screening op laaggeletterdheid bij het jongerenloket en een vervolg daarop is door CINOP een mogelijke aanpak weergegeven. Op basis van gevoerde gesprekken met onderzoekers en het jongerenloket is ervoor gekozen om het hele probleem te bedenken vanuit een vraaggerichte benadering vanuit het jongerenloket. De aanpak van laaggeletterdheid is in Nederland overwegend aanbodgericht vormgegeven, door middel van activiteiten die wel gericht zijn op de doelgroep maar vertrekken vanuit de mogelijkheden en beperkingen aan de aanbodzijde. Probleemeigenaren zijn vooral gemeenten, die veelal via ROC's educatieve trajecten aanbieden, gericht op lezen en schrijven. Bij een vraaggerichte benadering wordt niet het probleem, maar de kansen die aanpak van laaggeletterd biedt om problemen op te lossen als uitgangspunt genomen. Tevens vormen de behoeften van de 'vragers' (in dit geval laaggeletterde jongeren) het vertrekpunt voor het vormgeven van het aanbod.

Achtereenvolgens worden de uitgangspunten voor zo'n vraaggerichte benadering uitgewerkt, de mogelijkheden voor screening van laaggeletterdheid besproken en hoe die te koppelen aan de hoofdtaak van het jongerenloket en de acties die ze in dat kader ondernemen. Dit zijn uitdrukkelijk suggesties en mogelijkheden vanuit een onafhankelijke kijk op het geheel en vanuit de deskundigheid van CINOP. Het is aan betrokken partijen om keuzes te maken.

7.1 Uitgangspunten aanpak laaggeletterdheid jongerenloket en ROC

De uitkomsten van het onderzoek leverden een aantal wenselijke randvoorwaarden op, waar een aanpak aan zou moeten voldoen. Deze randvoorwaarden werden na de eerste analyse van de onderzoeksresultaten geformuleerd in het gesprek met de deskundige van het CINOP. Deze vulde de randvoorwaarden aan met ervaringen uit andere gemeenten. Uiteindelijk kwamen de volgende uitgangspunten tot stand:

- Voor het jongerenloket is de prioritaire doelstelling om jongeren te helpen een (liefst duurzame) plaats te verwerven op de arbeidsmarkt, al dan niet via een scholings-traject. Laaggeletterdheid is dan ook met name een probleem voor het jongerenloket waar het raakt aan hun centrale opdracht. Hun inspanning moet daarmee in verhouding zijn;
- Scherper gezegd: voor het jongerenloket is bestrijding van laaggeletterdheid niet het hoofdprobleem maar arbeidsmarkt toeleiding. Laaggeletterdheid komt op de agenda als laaggeletterdheid de kans op verwerving van een duurzame plek op de arbeidsmarkt in de weg staat;
- Voor de jongeren zelf, die laaggeletterd zijn, kan geconcludeerd worden dat het niet voldoende beheersen van taal een probleem is in het domein van arbeid, scholing en opleiding, maar ook in hun maatschappelijk en persoonlijk functioneren;
- Voor het jongerenloket gaat het er in de eerste plaats om het probleem weg te nemen waar het de centrale taak in de weg staat. Dat wil niet zeggen dat een breder geformuleerd doel (maatschappelijk en persoonlijk functioneren) geen onderdeel kan zijn van een traject. Hier geldt bovendien dat dit bredere doel (scholing waar ze ook buiten werk of opleiding iets aan hebben) voor de jongere motiverend kan zijn om deel te nemen aan scholing;
- Ook al is laaggeletterdheid bij jongeren niet altijd direct herkenbaar, het probleem doet zich ook bij jongeren voor;
- We weten dat laaggeletterdheid onder jongeren met name voorkomt bij jongeren met een niet-afgeronde schoolopleiding, bij jongeren die (ook gediplomeerd) uitstromen uit de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo, bij jongeren die een opleiding gevolgd hebben op niveau 1 en 2 van het mbo en leerlingen uit het speciaal onderwijs, waaronder de praktijkschool en bij jongeren met een multidisciplinaire problematiek;
- Hieruit volgt dat er ook jongeren zijn waarvan je op grond van vooropleiding kunt aannemen dat ze niet laaggeletterd zijn. Iemand toetsen terwijl de uitslag al min of meer vaststaat is niet erg zinvol en zal demotiverend werken;
- Veel jongeren zullen zelf niet ervaren of erkennen dat ze laaggeletterd zijn, immers de traditionele analfabeet komt in deze groep, die bijna altijd minimaal de basisschool heeft afgerond, nauwelijks voor. Ze kunnen dus in technische zin lezen en schrijven, zijn waarschijnlijk bedreven in email en gebruik van sociale media en worden liever niet aangesproken op het probleem, mochten ze het al als een probleem ervaren;
- Uit recent onderzoek (Houtkoop, Van der Velden, 2011) blijkt dat we kunnen concluderen dat laaggeletterdheid in absolute zin niet afneemt maar dat er wel een verschuiving plaatsvindt naar niveau. Het aantal technisch analfabeten en mensen

met een laag niveau (A1 en A2 volgens het CEF (Europees raamwerk) en 1F volgens het nieuwe referentiekader taal en rekenen (het wettelijk kader voor het onderwijs van primair onderwijs tot en met mbo) neemt af. Er zijn echter veel meer laaggeletterden in het gebied tussen A2/1F en het streefniveau waarop we iemand “geletterd” achten, namelijk B1/2F. Dit laatste niveau is ook het minimaal te bereiken niveau in vmbo en de niveaus 1,2 en 3 van het mbo. Jongeren die laaggeletterd zijn, zullen relatief vaak tot deze laatste categorie behoren;

- Screening en toetsing op het gebied van laaggeletterdheid zal zo effectief en efficiënt mogelijk moeten zijn en aansluiten bij de werkprocessen van het jongerenloket;
- Een eventuele toets moet bij voorkeur passen bij de setting waarbinnen jongeren functioneren als klant van het jongerenloket (teksten en opdrachten moeten aansluiten bij toeleiding naar de arbeidsmarkt);
- Je toetst bij voorkeur alleen als je daar in het vervolgtraject ook iets mee kunt doen.

Al deze factoren hebben invloed op de manier waarop het jongerenloket en ROC screening op laaggeletterdheid het beste kunnen inzetten en hoe ze dat vervolgens kunnen doen.

7.2 Wat is screening, toetsing en waarom doen we het?

Onderstaande aanzet voor een aanpak is zo geformuleerd, dat de tekst direct gebruikt kan worden in de instructie en afstemming van betrokken professionals:

Screenen op laaggeletterdheid bij jongeren

Globaal kun je stellen dat screening bedoeld is om een mogelijke risicogroep te definiëren en toetsing om een beginniveau vast te stellen en van daaruit te kijken wat nodig is om een gesteld einddoel te bereiken.

Screening is zinvol als je een groot bestand hebt (bv. UWV, jongerenloket, leerwerkloket) waar je van kunt aannemen dat lang niet iedereen tot een bepaalde risicogroep behoort, waardoor het ook niet effectief is om iedereen te toetsen.

Om te bepalen of iemand laaggeletterd is of (meer algemeen gezegd) een taalachterstand heeft, die mogelijk belemmerend is om volwaardig te kunnen participeren op de arbeidsmarkt kunnen verschillende stappen worden gezet.

1. Bepalen van de risicogroep middels een beperkt aantal grove indicatoren. Dit kun je bijvoorbeeld doen door een selectie te maken op basis van die indicatoren uit je databestand. In een andere gemeente wordt in het kader van een pilot waarbij laaggeletterdheid wordt aangepakt in het kader van regionaal arbeidsmarktbeleid zo'n screening op indicatoren uitgevoerd. Voor de indicatoren zie bijlage 6;
2. De groep die je geselecteerd hebt, kun je vervolgens een korte toets afnemen om te bepalen of iemand ook daadwerkelijk laaggeletterd is. De betrouwbaarheid van zo'n korte toets is niet 100%, maar sluit wel nagenoeg alle geletterden uit. Zo'n korte toets geeft geen uitsluitel op welk niveau iemand per (deel)vaardigheid functioneert. Hij maakt het onderscheid tussen geletterd / laaggeletterd. Zie voor een voorbeeld bijlage 2.

De voorbeeldtest is gebaseerd op een gevalideerde test en de gebruikte leesteksten, opdrachten, schrijftaken en antwoordmodellen voldoen wel aan de tekstkenmerken en beoordelingscriteria die vanuit landelijke standaarden als de Referentieniveaus Taal en het Raamwerk Nederlands worden gegeven;

3. Op basis van de screening en de test kan besloten worden of iemand vervolgens geschoold moet worden of niet. De voorbeeldtest is zo geconstrueerd dat hij eventueel afgenomen en beoordeeld kan worden door een werkcoach;
4. Intake en niveaubepaling ten behoeve van het vaststellen van een scholingstraject. Indien uit de test bij stap 2 een indicatie komt dat iemand laaggeletterd is en een scholingstraject ingaat moet vervolgens middels een diagnose-instrument (assessment, toets) een betrouwbare meting gedaan worden van het taalniveau voor alle vaardigheden (lezen, schrijven, luisteren en spreken/gesprekken voeren) en de onderliggende deelvaardigheden. Deze meting is bij voorkeur zo gedetailleerd dat op basis daarvan een korte rapportage opgesteld kan worden en een traject op maat kan worden uitgestippeld. Hiervoor worden bij voorkeur wel taaldeskundigen ingezet. Het ligt meestal voor de hand deze niveaubepaling uit te laten voeren door een (taal) scholingsaanbieder.

7.3 Screening, toetsing en vervolgacties voor taalondersteuning in combinatie met arbeidstoeleiding

Het screenen op bestand is mogelijk met behulp van de indicatoren. Eventueel kunnen intakers (aan de hand van de beschikbare gegevens van de klant) handmatig screenen door te kijken of de indicatoren op de klant van toepassing zijn.

Na de intake kun je de doelgroep van het jongerenloket in grofweg 5 categorieën indelen:

- Jongeren die naast het niet hebben van een baan nog vele andere problemen hebben die hen beletten om gemotiveerd deel te nemen aan arbeidsmarkt of scholing (schulden, verslaving, geen vaste verblijfsplaats etc.);
- Jongeren die naar werk willen en er zelf in slagen werk te vinden;
- Jongeren die naar werk willen en daar hulp bij nodig hebben;
- Jongeren die scholing nodig hebben om een plaats op de arbeidsmarkt te vinden en niet weten welke scholing of opleiding ze willen gaan doen;
- Jongeren die scholing nodig hebben om een plaats op de arbeidsmarkt te vinden en ook al weten welke opleiding.

In de tabel op de volgende pagina is uitgewerkt hoe voor deze doelgroepen vervolgens een aanpak van taalproblemen gekoppeld kan worden aan acties die worden ondernomen in het kader van arbeidsmarkttoeleiding. *Het gaat dan alleen om die jongeren, die op basis van screening tot de risicogroep behoren.*

doelgroep	Korte test om te bepalen of men geletterd is	Mogelijke vervolgacties toeleiding arbeidsmarkt in combinatie met laaggeletterdheid (lg) en testen	Opmerking
Jongeren met Multi-problematiek	Ja, opnemen in dossier, actie ondernemen als jongere toe is aan scholing/zoeken baan	Doorverwijzen naar andere instanties. Aanpak laaggeletterdheid pas later in het traject, als jongerenloket de klant weer oppakt i.v.m. arbeidsmarkttoeleiding.	
Jongeren die zelf werk kunnen vinden	Ja	Wijzen op laaggeletterdheid en mogelijkheden om hier iets aan te doen.	Aanbeveling trainen in herkennen en doorverwijzen Werkcoaches.
Jongeren die direct aan het werk willen maar daarbij hulp nodig hebben	Ja	Jongeren gaan naar het traject gericht op ondersteuning bij solliciteren. Voor solliciteren is taalvaardigheid heel belangrijk, dus is taalondersteuning op maat zinvol. Toetsing is nodig om problemen per (deel) vaardigheid vast te stellen.	Warme overdracht vanuit jongerenloket en toetsing door taalaanbieder (liefst test op maat)
Jongeren die scholing nodig hebben en niet weten wat ze willen	Ja	Jongeren gaan naar jongerenproject ROC. Daar kan geïntegreerd taalscholing worden aangeboden. Toetsing is nodig om problemen per deelvaardigheid vast te stellen en programma op maat vast te stellen.	Warme overdracht vanuit jongerenloket. Verdere toetsing door taalaanbieder.
Jongeren die scholing nodig hebben en al weten wat ze willen	Ja	Worden aangemeld voor opleiding, vaak is dat een opleiding op niveau 1,2,3 van het mbo. Gezien de nieuwe wettelijke kaders voor taal en rekenen, zal daar taal onderdeel zijn van de opleiding.	Warme overdracht vanuit jongerenloket over laaggeletterdheid

8. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Naar aanleiding van de interviews, de expertraadpleging en de literatuursearch, kan worden ingegaan op de deelvragen uit hoofdstuk 2. Hieronder worden de deelvragen apart uiteengezet en voorzien van de benodigde antwoorden.

1. HOE KAN HET JONGERENLOKET EEN (ADEQUAAT) INHOUDELIJK SCREENINGSINSTRUMENT GAAN HANTEREN OM LAAGGELETTERDHEID BIJ JONGEREN TE SIGNALEREN?

Vertrekken vanuit een eenduidige definitie van laaggeletterdheid door zowel medewerkers van het jongerenloket als het ROC en deze verankeren in de gebruikte screening- en toetsingsinstrumenten.

Uit de literatuur blijkt, dat de definiëring van laaggeletterdheid een complexe is. Het omvat verschillende dimensies en niveaus en is van toepassing op meerdere soorten vaardigheden; van lezen, tot schrijven, tot het interpreteren van teksten en figuren. Ook blijkt uit de literatuur, dat verreweg het merendeel van de laaggeletterde jongeren best tot op zeker niveau kan lezen en schrijven, maar dat zij toch als laaggeletterd kan worden gekwalificeerd. Laaggeletterdheid is met andere woorden een minder grijpbaar begrip dan wordt verondersteld bij de respondenten. Dat is ook de reden, dat er uiteenlopende diagnoses gesteld worden; medewerkers van het jongerenloket kwalificeren sommige jongeren als laaggeletterd, terwijl het ROC deze jongeren bijvoorbeeld eerder bestempelt als dyslectisch.

Wanneer niet helder is wat men precies onder laaggeletterdheid verstaat, kan een screeningsinstrument niet goed werken; de basis is immers een goede operationalisering van het begrip. Vanuit een eenduidige definitie kan vervolgens gewerkt worden aan een valide en betrouwbaar instrument. De expert van CINOP heeft aangegeven dat de volgende definitie gehanteerd kan worden als uitgangspunt:

Laaggeletterde jongeren zijn die jongeren die op één van de taalgebieden (lezen, schrijven, spreken) functioneren onder B1/2F niveau, dat wil zeggen op A1 niveau, A2/1F niveau of tussen A2 en B1 niveau in.

Werken met een valide en betrouwbaar screeningsinstrument en toetsingsinstrument

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat het zowel binnen het jongerenloket als binnen het ROC ontbreekt aan een valide screeningsinstrument. Het A4tje van het jongerenloket meet vooral de spelling, maar minder begrijpend lezen en geen rekenvaardigheden, het testboekje van het ROC meet vooral laaggeletterdheid op niveau beneden A2, terwijl het merendeel van de jongeren zich juist begeeft op het niveau tussen A2 en B1 in. Daarnaast zitten er betrouwbaarheidsverlagende factoren in het proces van screenen; jongeren bij het jongerenloket kunnen het A4tje zelfstandig invullen, maar er is geen toezicht of zij het wel zelf invullen of dat bijvoorbeeld iemand die zij meenemen dit doet. Ook kunnen zij vaak volstaan met een paar steekwoorden, waardoor er een vertekend beeld kan ontstaan over het niveau van taalvaardigheid.

Uit de literatuur blijkt tevens hoe vindingrijk laaggeletterden kunnen zijn in het omzeilen van het probleem, waardoor het al snel lijkt dat er geen sprake is van een gebrek aan taalvaardigheid. Werkcoaches van het jongerenloket hebben te weinig zicht op het screeningsproces, waardoor de betrouwbaarheid verlaagd wordt. Het is daarom belangrijk, om deze betrouwbaarheidsverlagende factoren zo veel mogelijk te ondervangen. Het screeningsproces moet meer worden geïntegreerd in de reguliere werkwijze van de werkcoaches, zodat zij meer direct zicht hebben op de screening. Nu vindt de screening los van de werkcoaches plaats en staan zij meer van de materie af.

2. MET BETREKKING TOT DE PRAKTISCHE UITVOERBAARHEID: HOE KUNNEN MEDEWERKERS VAN HET JONGERENLOKET HIER IN DE PRAKTIJK MEE GAAN WERKEN?

De uitvoering van screening en toetsing moet beter aansluiten bij het werkproces van de werkcoaches

De professionals van zowel het jongerenloket als het ROC hebben vanuit hun eigen expertise gewerkt aan het ontwikkelen van een werkbaar screeningsinstrument. Uit dit onderzoek is echter gebleken, dat de werkzaamheid ervan onder druk staat. Als eerste is vanuit het jongerenloket besloten niet te werken met het testboekje van het ROC. Het is te lang en jongeren voelen zich beledigd door het niveau, waardoor weerstand en irritaties optreden. In antwoord daarop heeft het jongerenloket een eigen A4tje ontwikkeld, waardoor de screening als een tweetrapsraket zou fungeren; het jongerenloket doet een grove eerste screening en bij twijfel voert het ROC een fijnere screening uit door middel van de testboekjes. Echter, deze systematiek is nooit in de praktijk tot een succesvolle aanpak gekomen. Een van de oorzaken hiervan is het ontbreken van een efficiënte routing.

De routing die jongeren afleggen is niet optimaal. Uit de gesprekken blijkt dat het ROC een routing voorstelt die veel werk met zich meebrengt en waarin het gevaar schuilt dat hierdoor zowel professionals als jongeren kunnen afhaken. De stappen die gezet moeten worden in het screeningsproces zoals het ROC voorstelt, zijn omvangrijk (zie 6.2.2). Het jongerenloket geeft hierbij ook aan, dat zij bereid is om mee te werken aan een screening, mits deze op soepele wijze geïntegreerd kan worden in haar eigen werkwijze. Het primaire doel van het jongerenloket is het helpen van mensen aan werk, op duurzame wijze. Ergens hoort daar ook het thema laaggeletterdheid bij, want dat kan ertoe bijdragen, dat jongeren steeds weer terugkomen. Maar het is niet het hoofddoel van het jongerenloket en dus zullen professionals altijd meer gericht zijn op het laten terugkeren van jongeren op de arbeidsmarkt. De routing zou daarom makkelijk en overzichtelijk moeten zijn en samen met het screeningsproces een vast onderdeel moeten vormen van het dagelijks werk van de werkcoaches.

Het moment van screenen moet beter worden afgestemd op jongeren en de ontwikkeling van de relatie tussen jongeren en werkcoach

Een andere belangrijke conclusie als het gaat om de routing is, dat er discussie is ontstaan over het moment van screenen. Momenteel gebeurt dit bij een eerste contact met een jongere, maar veel werkcoaches geven aan dat het contact met een jongere en het blootleggen van de problematiek zich vaak pas op een later tijdstip ontwikkelt, wanneer er een meer persoonlijk contact tussen professional en jongere is. Op dat moment ontstaat er ook een klimaat waarin het praten over taalvaardigheid meer open ontvangen wordt, terwijl er aan de start van een contact vaak nog weerstand of angst bestaat om dit open te bespreken. Daarnaast spreekt zowel het jongerenloket als het ROC over het feit dat jongeren met problemen op het gebied van taalvaardigheid bijna altijd kampen met achterliggende problematiek (denk aan schulden, onveilige thuissituatie, alcohol, etc). Deze problemen zijn vaak zo veelomvattend, dat er weinig ruimte is voor een onderwerp als taal bij een jongere. Zijn hoofd staat er dan gewoonweg niet naar; er moeten teveel problemen het hoofd geboden worden. De professionals zijn het erover eens dat het moment van screenen en het moment van het aanbieden van een cursus zorgvuldig gekozen moet worden. En dat dit moment wellicht beter in een later stadium zou kunnen plaatsvinden, als de jongere er aan toe is, zodat de kans op uitval geminimaliseerd wordt.

Selectie in screening: niet alle jongeren screenen

Op dit moment wordt iedere jongere die zich meldt bij het jongerenloket gevraagd een screeningsformulier in te vullen. Het ROC en het jongerenloket geven beiden aan, dat dit niet per definitie nodig is. Jongeren van wie bekend is dat ze een opleiding op MBO 3

of 4 niveau of een HAVO diploma hebben, hoeven niet gescreend te worden. Dit levert niet alleen tijdsinstaat op, maar bespaart ook de irritatie van deze jongeren, die dit vaak overbodig en bureaucratisch vinden.

Screening en toetsing moeten leiden tot een aantrekkelijk aanbod voor jongeren

Het aanbieden van een taal cursus alleen is volgens veel professionals niet de uitdaging die jongeren kan prikkelen om te werken aan hun taalvaardigheid. Jongeren die worstelen met hun taalachterstand willen vaak juist datgene vermijden waar ze op school zo'n weerstand tegen hadden; het klassikaal volgen van lessen en het verwerken van lesstof uit boeken. Het is zeer belangrijk dat er goed wordt nagedacht over het traject wat jongeren aangeboden kan worden. Jongeren die bij het jongerenloket aankloppen komen veelal met werkgerelateerde vragen. De professionals van het jongerenloket geven aan, dat dit thema dan ook het beste kan terugkomen in het werken aan taalvaardigheid; het combineren van taal met de praktijk, met het terugkeren op de arbeidsmarkt. Bijvoorbeeld via het volgen van trainingen over solliciteren, waarbij taal natuurlijk een belangrijke rol speelt. Maar ook het jongerenproject dat vanuit het ROC aangeboden wordt, heeft aspecten die jongeren aanspreken; wat wil ik, waar liggen mijn talenten, hoe kan ik daar komen? Het integreren van een stuk taal, wat nu al gedaan wordt binnen het jongerenproject, wordt positief ontvangen door zowel professionals als jongeren. Er zou nog beter gekeken kunnen worden naar het leggen van accenten speciaal voor laaggeletterden, omdat het project nu toegankelijk is voor iedereen met bovenstaande vragen en er daarom alleen zijdelings aandacht wordt besteed aan taalvaardigheid.

Er wordt vaak aan geletterdheid gewerkt zonder dat jongeren dat gelijk in de gaten hebben. Bijvoorbeeld door het te koppelen aan een sollicitatietraining. Aan heel veel opdrachten kun je taalopdrachten koppelen. Als er immers iets taalgericht is, dan zijn het wel vacatures. En daarmee werkt een jongere aan zijn toekomst en niet per se aan zijn taalprobleem. Dan sluit je ook aan bij de motivatie van jongeren zelf. Want in schoollessen aan een taalprobleem werken, dat is niet zo motiverend. (CINOP, mondelinge communicatie, 2011)

Het screeningsproces moet geborgd worden

Een belangrijke voorwaarde voor het laten slagen van een screening is, dat het proces geborgd moet worden binnen de organisatie, dat er medewerkers verantwoordelijk voor gemaakt moeten worden en dat er aandacht moet zijn voor doorontwikkeling en verbetering. Werkcoaches geven aan dat laaggeletterdheid op dit moment niet automatisch een onderdeel is van dossiervorming. En dat het toe leiden van jongeren naar de arbeidsmarkt altijd prioriteit heeft. Daarom verdwijnen veel jongeren, zodra zij een baan

gevonden hebben, weer uit beeld. Terwijl een groot deel dan nog steeds kampt met een taalprobleem. Zij komen vervolgens vaak weer terug bij het jongerenloket met dezelfde vraag, wat voor veel werkcoaches frustrerend is; zij zien dat er meer aan de hand is dan slechts het zoeken naar een baan, maar vinden het moeilijk een manier te vinden om jongeren te helpen juist te werken aan het onderliggende probleem, in dit geval op het gebied van taal. Het is daarom van belang dat het screeningsproces borging vindt in de reguliere werkprocessen en dat het een vast onderdeel wordt van intake of dossiervorming. Op die wijze heeft een werkcoach meer 'tools' in handen en kan de coach structureel bijhouden wat de ontwikkeling is van een jongere op het gebied van taal. Daarmee wordt op een meer duurzame wijze gewerkt aan re-integratie.

3. HOE KUNNEN MEDEWERKERS VAN HET JONGERENLOKET GECOACHT WORDEN OP HET THEMA LAAGGELETTERDHEID ZODAT ZIJ INHOUDELIJK VOLDOENDE ONDERLEGD ZIJN OM EEN SCREENING UIT TE VOEREN?

Training van de werkcoaches

Uit de gesprekken met de professionals van het jongerenloket is duidelijk naar voren gekomen dat zij een gebrek hebben ervaren aan kennis over het herkennen van laaggeletterdheid. Graag zouden zij meer onderlegd willen zijn in de wijze waarop dit in de praktijk voorkomt en hoe zij bekwaam kunnen worden in het aanpakken hiervan. Er zijn verschillende instanties die trainingen op het gebied van laaggeletterdheid aanbieden. Een stuk scholing kan voor extra alertheid en betrokkenheid zorgen in het team, waardoor het thema weer goed 'tussen de oren' zit en de screening professioneler en effectiever kan verlopen.

4. HOE KAN ER EEN BETERE AFSTEMMING PLAATSVINDEN TUSSEN HET ROC EN HET JONGERENLOKET ZODAT GERICHTE COMMUNICATIE OVER JONGEREN KAN PLAATSVINDEN EN JONGEREN HIERMEE OOK DAADWERKELIJK GEHOLPEN KUNNEN WORDEN?

Definitie en screening afstemmen tussen ROC en jongerenloket

Er is op dit moment onvoldoende afstemming tussen het ROC en het jongerenloket over het thema laaggeletterdheid. Tijdens de gesprekken werd duidelijk dat deze afstemming zich richt op verschillende onderdelen. Om succesvol samen te kunnen werken, moet er afstemming zijn over de definitie van laaggeletterdheid; pas als beide partijen hetzelfde verstaan onder dit begrip, kan er effectief over worden gecommuniceerd en kan een screening vanuit eenzelfde vertrekpunt starten. Daarnaast moet er afstemming zijn over

de screening zelf; wie doet wat? Hoewel het initiatief vanuit het ROC is gekomen om jongeren te screenen en het jongerenloket daar graag aan wil meewerken, blijkt het in de praktijk meer omvattend te zijn dat het laten invullen van een formulier. Alleen al het herkennen en doorverwijzen van laaggeletterde jongeren is iets wat meer tijd en energie vergt dan verwacht. Er moet daarover meer afstemming zijn tussen de partijen.

Een aantrekkelijk aanbod vormgeven, gebruik maken van de kennis van werkcoaches
Vervolgens is er behoefte aan betere afstemming over het aanbod voor laaggeletterde jongeren. Het is voor het jongerenloket onduidelijk hoe de verdere procedure verloopt en welke cursussen jongeren aangeboden krijgen als ze worden doorverwezen. Het advies is ook, om in het vormen van een aanbod het jongerenloket te laten meedenken over mogelijkheden; zij kennen de jongeren goed, weten waar hun behoeften liggen en kunnen van toegevoegde waarde zijn bij het (helpen) ontwikkelen van een aantrekkelijk aanbod.

Communicatie

Tot slot moeten al deze onderdelen van afstemming verpakt worden in een goede wijze van communiceren; duidelijke afspraken, het leren kennen van elkaar, het communiceren over jongeren met elkaar. Hierbij is persoonlijke contact erg waardevol. Beide partijen zijn sterk op hun eigen expertise en kunnen van grote toegevoegde waarde zijn voor de ander. Het jongerenloket kan wellicht goede ideeën ventileren over het moment van screenen en de vormgeving van een aanbod voor jongeren. Het ROC heeft vaak intensieve contacten met jongeren die, indien ze persoonlijk worden gecommuniceerd met het jongerenloket, veel waardevolle informatie kunnen opleveren voor de werkcoaches. Beide partijen moeten verantwoordelijk worden gemaakt voor het thema en moeten met elkaar in contact worden gebracht via korte communicatielijnen. Op die wijze worden jongeren ook daadwerkelijk geholpen met hun probleem.

9. DISCUSSIE

Slecht kunnen lezen en schrijven raakt een individu op allerlei fronten in het leven; hij of zij kan minder goed meekomen op het werk of onttrekt zich aan allerlei sociale activiteiten uit schaamte voor het probleem. Dit verhoogt het risico op uitsluiting in de maatschappij, wat gevoelens van eenzaamheid kan aanwakkeren. In deze wereld waarin het collectief heeft plaatsgemaakt voor het individu, is iemand meer dan ooit aangewezen op eigen vaardigheden om een weg te vinden in de maatschappij. Participatie in de breedste zin van het woord komt hiermee onder druk te staan.

Slecht kunnen lezen en schrijven raakt ook de maatschappij als geheel. Er zijn kosten gemoeid met diegenen die arbeidstechnisch uitvallen en leven van een uitkering. Er ontstaat maatschappelijke ongelijkheid, zeker in een wereld waarin 'meekomen' in de samenleving veronderstelt dat taalvaardigheid onmisbaar is. Internet, het aangewezen zijn op computers en geautomatiseerde systemen die menselijk handelen in het dagelijks leven vervangen, impliceren een behoorlijke basiskennis van onze taal. Het begrip laaggeletterdheid kent hiermee een zekere 'inflatie'; er worden steeds meer eisen gesteld aan onze basiskennis van taal.

Er is steeds meer aandacht voor het thema laaggeletterdheid en steeds meer gemeenten steken hun handen uit de mouwen om serieus met dit probleem aan de slag te gaan. Laaggeletterdheid onder jongeren is echter nog een relatief nieuw terrein. Ook daar is het nodig dat er stappen worden gezet. Dit blijkt nog geen eenvoudige opgave: laaggeletterdheid kent immers meerdere gedaanten en is lastig te herkennen, zoals ook blijkt uit dit onderzoek. Professionals die in aanraking komen met taalvaardigheid bij jongeren weten niet goed hoe dit te beoordelen; wat zijn de maatstaven voor laaggeletterdheid, hoe doorzie je dit bij jongeren, hoe toets je het? Coaching van deze professionals op het thema en het in huis halen van expertise als het gaat om screening is een goede stap voorwaarts, zoals ook uit dit onderzoek blijkt. Maar er moet meer gebeuren.

Dit onderzoek heeft in detail laten zien hoe twee welwillende organisaties worstelen met het thema. Laaggeletterdheid is echter niet alleen een probleem van een jongerenloket of een ROC. Er zijn talloze plaatsen waar laaggeletterde jongeren te vinden zijn; denk aan praktijkonderwijs, schuldhulpverlening, sociale dienst, uitzendbureaus en gemeenten. Het probleem is daarmee niet instituutgebonden. Aanpak van laaggeletterdheid start vaak bij

een bepaalde instantie maar zou daar niet bij moeten blijven. Kennis zou moeten worden gedeeld bij de diverse vindplaatsen van laaggeletterdheid. Bijvoorbeeld in de vorm van een team waarbij verschillende professionals van verschillende organisaties vertegenwoordigd zijn. In verschillende plaatsen zijn zorgteams actief waarin onder andere het Centrum voor Jeugd en Gezin, een jeugdarts van de GGD, een leerplichtambtenaar, Bureau Jeugdzorg en het ROC betrokken zijn. Rol van dit team is het opvangen van jongeren die uitvallen in het voorgezet onderwijs, als scholen geen raad meer weten met de jongere. Met al deze instanties worden cases besproken en worden problemen van jongeren integraal, vanuit de keten, aangepakt. Ditzelfde zou ook een goed voorbeeld zijn voor de aanpak van laaggeletterdheid.

Wat hebben andere gemeenten en organisaties aan de resultaten uit dit onderzoek? Ondanks beperkingen van dit onderzoek (er is onderzoek gedaan in één middelgrote gemeente) zijn er belangrijke lessen te trekken uit deze casus. Laaggeletterdheid zal naar verwachting de komende tijd blijvende aandacht krijgen in de maatschappij. De vergrijzing vraagt om inzet van alle jongeren die een bijdrage kunnen leveren op de arbeidsmarkt. Taalvaardigheden van jongeren zijn daarbij van groot belang. Gemeenten die laaggeletterdheid onder jongeren op de agenda plaatsen, kunnen van de beschreven casus veel leren. De noodzaak om een eenduidige definitie te hanteren, het gebruik van screeningsinstrumenten die laaggeletterdheid indiceren en een goede afstemming tussen partners is van groot belang. Betrokkenheid van professionals en aansluiting bij de werkprocessen zijn nodig om tot een succesvolle screening en een werkend aanbod te komen.

Natuurlijk zijn er na dit onderzoek nog genoeg vervolgvragen. De oorspronkelijke vraag naar achtergronden van laaggeletterde jongeren blijft immers nog open staan. Ook het perspectief van jongeren zelf op dit thema kan waardevolle aanvullingen bieden om hulp op het gebied van taalvaardigheden te verbeteren.

Afzonderlijke gemeenten zullen naar verwachting op lokaal niveau vorm gaan geven aan het beleid op het vlak van laaggeletterde jongeren. Op provinciaal niveau zullen de resultaten van dit onderzoek met meerdere gemeenten worden besproken. Door kennisuitwisseling kunnen individuele gemeenten hun beleid optimaliseren. Een bijeenkomst met meerdere gemeenten zal in het kader van dit onderzoek dan ook nog worden belegd in de provincie Utrecht.

Op landelijk niveau is het voor te stellen dat de lessen die uit dit onderzoek getrokken worden, kunnen resulteren in een gezamenlijke aanpak van gemeenten die met dit thema gelijktijdig aan de slag gaan, en op basis van de aanzetten die zijn geleverd voor screeningsinstrumenten het initiatief nemen om tot gevalideerde instrumenten te komen.

LITERATUURLIJST

Adrichem, R. van, Helmus-Janssen, J., Eeden, A van., Oranje, D., Vilsteren H. van, Engelenberg, S. (2009) *Kenniskring NT1: Achtergronden van cursisten*, Den Bosch: CINOP.

Bersee, T., Boer, D. de, Defesche, P. (2007) *Laaggeletterdheid, Leidraad voor doorverwijzers*. Den Bosch: CINOP,

CINOP (2006) *Van A tot Z betrokken; aanvalsplan laaggeletterdheid 2006-2010*. Den Bosch: Cinop. CINOP (2007) *Vooronderzoek Laaggeletterdheid in de provincie Zuid-Holland: Een analyse van de doelgroep*. Den Bosch: Cinop.

Fouarger, D., Houtkoop, W., Velden, R. van der (2011) *Laaggeletterdheid in Nederland. Resultaten van de Adult Literacy and Life Skills Survey (ALL)*. Den Bosch/Utrecht: ECBO

Houtkoop, W. (1999) *Basisvaardigheden in Nederland, De 'geletterdheid' van Nederland: economische, sociale en educatieve aspecten van de taal- en rekenvaardigheden van de Nederlandse beroepsbevolking*. Amsterdam: Max Goote Kenniscentrum voor Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie.

Houtkoop, W. (2001) *De mensen op niveau 1*. Amsterdam: Max Goote Kenniscentrum voor Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie.

Kippersluis, R. van, Jongeneelen J. Bos, I. (2010) *Aanpak laaggeletterdheid provincie Utrecht*. Den Bosch : CINOP.

Litjens, P.,e.a. (2010) *Referentieniveaus taal en rekenen in het mbo: een vergelijking op hoofdlijnen*. Den Bosch: CINOP.

OESO (2000) *Literacy in the information age: Final report of the international literacy survey*. Parijs: OESO.

Steehouder, P. (2011) *Opbrengsten in beeld: slotrapportage van het aanvalsplan laaggeletterdheid*. Den Bosch: CINOP.

Geraadpleegde websites

www.nederlandsalstweedetaal.nl
www.basisvaardigheden.nl
www.taalkrachtvoorgemeenten.nl
www.lezenenschrijven.nl

BIJLAGE 1

Een overzicht van de taalniveaus volgens het Europees Referentiekader

Niveau Ao - Absoluut beginner

Heeft nog geen kennis van de Nederlandse taal.

Niveau A1 - Basisgebruiker

Kan vertrouwde, alledaagse uitdrukkingen en elementaire zinnen over concrete behoeften begrijpen en gebruiken. Kan zichzelf en anderen voorstellen en kan vragen over persoonlijke gegevens stellen en beantwoorden (zoals waar iemand woont, mensen die men kent en dingen die men heeft). Kan op een eenvoudige manier communiceren, als de gesprekspartner langzaam en duidelijk spreekt en bereid is te helpen.

Niveau A2 - Basisgebruiker

Kan zinnen en vaak voorkomende uitdrukkingen begrijpen met betrekking tot onderwerpen van onmiddellijk belang (b.v. informatie over zichzelf en familie, boodschappen doen, werk). Kan in eenvoudige en alledaagse situaties communiceren over vertrouwde en alledaagse onderwerpen. Kan in eenvoudige termen aspecten van zijn/haar achtergrond, zijn/haar onmiddellijke omgeving, zijn/haar onmiddellijke behoeften beschrijven.

Niveau B1 - Onafhankelijk gebruiker

Kan de hoofdpunten begrijpen van standaardcommunicatie over vertrouwde onderwerpen die regelmatig voorkomen op het werk, op school, in de vrije tijd etc. Kan omgaan met de meeste situaties die zich plegen voor te doen tijdens een reis door het gebied waar de taal gesproken wordt. Kan eenvoudige, coherente teksten produceren over vertrouwde onderwerpen of onderwerpen die tot de persoonlijke belangstellingssfeer behoren. Kan ervaringen, gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities beschrijven en beknopt redenen of uitleg geven voor meningen en plannen.

Niveau B2 - Onafhankelijk gebruiker

Kan de kerngedachten van complexe teksten over concrete en abstracte onderwerpen begrijpen, ook van technische discussies in zijn/haar specialisatie. Kan zo vlot en spontaan communiceren dat de regelmatige interactie met moedertaalsprekers voor geen van beide partijen lastig is. Kan duidelijke, gedetailleerde tekst produceren over uiteenlopende onderwerpen. Kan een standpunt uiteenzetten over een bepaald thema en daarbij voor- en nadelen en verschillende opties aangeven.

Niveau C1 - Vaardiggebruiker

Kan moeilijke, langere teksten van uiteenlopende aard begrijpen. Kan impliciete betekenis herkennen. Kan zichzelf vlot en spontaan uitdrukken, zonder al te duidelijk naar woorden te zoeken. Kan de taal flexibel en efficiënt aanwenden voor sociale, academische en professionele doelen. Kan duidelijke, goed gestructureerde, gedetailleerde teksten produceren over complexe onderwerpen, met een weloverwogen tekstopbouw, een duidelijke samenhang en goed gebruik van verbindingswoorden.

Niveau C2 - Vaardiggebruiker

Kan zonder moeite alles begrijpen wat hij/zij hoort of leest. Kan informatie van gesproken of geschreven bronnen samenvatten, op een coherente manier argumenten en uiteenzettingen reconstrueren. Kan zichzelf spontaan, erg vlot, precies en genuanceerd uitdrukken, ook in meer complexe situaties.

	Begrijpen	
	Luisteren	Lezen
A1	Begrijpt vertrouwde uitdrukkingen en eenvoudige zinnen als er heel langzaam en duidelijk gesproken wordt.	Kan vertrouwde namen, woorden en zeer eenvoudige zinnen begrijpen in standaardteksten als mededelingen, posters, catalogi.
A2	Begrijpt de belangrijkste punten van korte en eenvoudige boodschappen en aankondigingen als er langzaam en duidelijk gesproken wordt.	Kan korte en eenvoudige teksten lezen over concrete onderwerpen uit de eigen werk- of leefomgeving.
B1	Begrijpt feitelijke informatie over veel voorkomende onderwerpen uit dagelijks leven en werk.	Kan feitelijke teksten over onderwerpen uit de eigen werk- of leefomgeving lezen met een redelijke mate van begrip.
B2	Begrijpt meer complexe informatie over onderwerpen uit het dagelijks leven en de wereld van opleiding en beroep in voldoende mate om de draad van het betoog te volgen.	Begrijpt een breed scala aan teksten op het eigen vak- of interessegebied. Begrijpt teksten over specialistische onderwerpen als hij voldoende kennis heeft van het desbetreffende onderwerp.
C1	Kan uitgebreide betogen over abstracte en complexe onderwerpen volgen, ook buiten het eigen interesse- of vakgebied. Begrijpt veel idioom en spreektaaluitdrukkingen.	Kan tot in detail lange, complexe teksten begrijpen, waaronder specialistische artikelen en lange technische instructies op het eigen vakterrein of bedoeld voor de geïnteresseerde leek, mits moeilijke passages herlezen kunnen worden.

	Spoken		Schrijven
	Productie	Gesprekken voeren	
A1	Kan zich uitdrukken in losse woorden en in korte, eenvoudige zinnen over concrete zaken uit de eigen leef- of werkomgeving.	Kan deelnemen aan eenvoudige gesprekken in situaties die veel voorkomen in het dagelijks leven en op de werkplek.	Kan losse woorden zoals personalia in formulieren invullen en een korte tekst schrijven zoals vakantiegroeten op een ansichtkaart.
A2	Kan in eenvoudige bewoordingen een beschrijving geven van mensen, leef- en werkomstandigheden, dagelijkse routines enzovoort.	Kan korte gesprekken voeren in standaardsituaties. Kan vragen stellen en beantwoorden en ideeën en informatie uitwisselen over vertrouwde onderwerpen in voorspelbare, alledaagse situaties.	Kan korte, informele brieven schrijven en boodschappen noteren in telegramstijl.
B1	Kan een eenvoudige uiteenzetting geven over vertrouwde onderwerpen uit de eigen leef- en werkomgeving.	Kan met redelijk gemak deelnemen aan gesprekken over onderwerpen uit het dagelijkse leven, gericht op het onderhouden van sociaal contact en het regelen van zaken.	Kan eenvoudige samenvangende tekst schrijven over vertrouwde onderwerpen in het dagelijkse leven, op werk of opleiding.
B2	Kan een duidelijk, gedetailleerd betoog houden over een breed scala van onderwerpen uit het eigen interesse- of werkgebied.	Kan op een effectieve wijze deelnemen aan (semi-) formele en informele gesprekken over onderwerpen van praktische, sociale en beroepsmatige aard. Kan in een discussie een mening geven en die met argumenten onderbouwen.	Kan duidelijke, gedetailleerde tekst schrijven over een breed scala van onderwerpen in het dagelijks leven, in het beroepsleven en in opleidingen.
C1	Kan gedetailleerde en precieze beschrijvingen geven van en formele presentaties houden over complexe onderwerpen.	Kan zich vloeiend en spontaan uitdrukken. Kan de taal flexibel en effectief gebruiken voor sociale en voor professionele doeleinden.	Kan duidelijke, goedgestructureerde teksten over complexe onderwerpen in werk, opleiding en privé-leven adequaat en accuraat schrijven.

Zie voor een uitvoerige beschrijving: "Raamwerk Nederlands, Nederlands in (v)mbo-opleiding, beroep en maatschappij" Bohnnen cs, uitgave mbo-raad, oktober 2007, te downloaden of te bestellen via de www.cinop.nl

BIJLAGE 2

Voorbeeld test laaggeletterdheid

Bron: Cinop

Wat zou jij willen doen?

We laten 2 mensen aan het woord over het werk dat zij doen.

Lees hun verhaal en geef antwoord op de vragen.

Hugo (46 jaar)

“Ik werk als vrachtwagenchauffeur. Ik vervoer van alles, zoals bloemen en plastic korbels. Het is een leuk beroep, maar ik maak wel veel uren. Soms ben ik weken van huis. Dat vinden mijn vrouw en kinderen niet zo leuk. De vracht-wagen is een beetje je huis. In de cabine heb ik een bed, een televisie met dvd-speler en een koelkast. Je ziet onderweg heel veel en maakt leuke dingen mee. In het buitenland krijg ik wel eens een uitnodiging om bij mensen thuis te komen eten. Dat vind ik heel gezellig. En ik heb vaak leuk contact met chauffeurs uit allerlei verschillende landen. Die ontmoet ik op parkeerplaatsen onderweg.”

Ilona (33 jaar)

“Ik werk op de broodafdeling van een supermarkt. Ik begin ’s morgens om 8.00 uur. Ik doe de broodjes en de bolletjes in zakken. Ik leg de zakken daarna in manden, zodat de klanten ze makkelijk kunnen pakken. Van 12 tot 1 heb ik meestal pauze. Na de pauze leg ik brood op de grote platen. Daarna ruim ik alles netjes op en maak alles schoon. Om 17.00 uur ’s middags ben ik klaar. Op dinsdag werk ik maar een halve dag, van 8 tot 12.30 uur. Ik ben blij met mijn werk. Ik vind het fijn dat ik de hele dag die lekkere geur van brood ruik. Ook het contact met mensen vind ik leuk. Je krijgt vaak vragen van klanten. Dan is het leuk om mensen te kunnen helpen.”

I. Lees het verhaal van Hugo en maak het bolletje voor het juiste antwoord zwart

1. Wat vervoert Hugo?

- ☐ a. Bloemen
- ☐ b. Dvd-speler
- ☐ c. Bedden

2. Wat vindt Hugo een voordeel van zijn werk?

- ☐ a. Hij maakt veel uren
- ☐ b. Hij maakt onderweg leuke dingen mee
- ☐ c. Hij vervoert van alles

II. Lees het verhaal van Ilona en maak het bolletje voor het juiste antwoord zwart

1. Wat zijn de taken van Ilona?

- ☐ a. Schoonmaken
- ☐ b. Brooddeeg maken
- ☐ c. Overleggen met collega's

2. Wat vindt Ilona leuk aan haar werk?

- ☐ a. Broodjes en bolletjes in zakken doen
- ☐ b. Om 8 uur beginnen
- ☐ c. De geur van brood

III. Lees het verhaal van Hugo en Ilona en schrijf in het overzicht wat de overeenkomsten en de verschillen zijn

	Hugo	Ilona
Overeenkomst(en)		
Verschil(len)		

IV. Voor deze opdracht moet je een van de twee verhalen kiezen: dat van Hugo of dat van Ilona. Schrijf het antwoord op de vragen in het kader.

1. Zou je de baan van Hugo/Ilona willen hebben?
2. Zo ja, waarom wel? Zo nee, waarom niet?

V. Welk werk zou je zelf graag willen doen? Noem minstens 2 redenen waarom.

Naam deelnemer _____

Naam afnemer/ beoordelaar _____

Lezen		Aantal punten
I	1.	
II	2.	
	1.	
III	2.	
	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
Totaal		
Schrijven		Aantal punten
IV	1.	
	2.	
V	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
	5.	
	6.	
	7.	
	8.	
Totaal		

Toelichting _____

Paraaf beoordelaar _____

BIJLAGE 3

Vermijdingsstrategieën

Bron: Stichting Lezen en Schrijven

Smoezen top 10

Veel laaggeletterden schamen zich ervoor dat ze niet kunnen lezen en schrijven. Ze hebben vaak een heel repertoire aan 'trucs' om hun problemen te verbergen. Toch kunt u er wel achter komen of iemand laaggeletterd is. Laaggeletterden geven zelf aan dat ze de volgende smoezen paraat houden:

	"Sorry, ik ben mijn bril vergeten."		"Dat formulier vul ik thuis wel in."
	"Ik schrijf zo onleesbaar, doe jij dat maar voor me."		"Dat werkbriefje krijg je straks van me."
	"Ik laat de kinderen altijd boodschappen doen."		"Die bijsluiters zijn allemaal zo ingewikkeld."
	"Oh, ik dacht dat die afspraak morgen was."		"Die hoofdpijn gaat maar niet over."
	"De televisie geeft toch al informatie genoeg?"		"Ik kan niet lezen, omdat ik woordblind ben."

BIJLAGE 4

Screeningsformulier jongerenloket

Naam: _____ BSN: _____

1. Wat is de reden dat je hier komt? _____

2. Wat verwacht je van het jongerenloket? _____

3. Ben je al eens eerder bij het Jongerenloket geweest? _____

4. Wat is je hoogstgenoten opleiding? _____

Heb je hier ook een diploma van behaald? Ja / nee

Zo niet, van welke opleiding heb je wel een diploma? _____

5. Waar zie je jezelf over 5 jaar staan? _____

Datum: _____ Handtekening: _____

BIJLAGE 5

Testboekje ROC

Persoonsgegevens:

Achternaam: _____

Voornaam: _____

Geslacht: _____ man / vrouw

Adres: _____

Postcode/woonplaats: _____

Geboortedatum: _____

Telefoonnr.: _____

Kies uit een van de drie opdrachten:

1. Vertel in vijf of zes zinnen iets over een hobby die je hebt.
2. Vertel in vijf of zes zinnen iets over de buurt waar je woont.
3. Vertel in vijf of zes zinnen waarom je wilt gaan werken.

Hieronder staan zinnen, vul de zinnen verder aan:

Volgend jaar wil Sarah graag verhuizen, maar

Peter wil erg graag piloot worden. Hij kan alleen tot de opleiding worden toegelaten als

Vier maanden geleden

Werkwoord oefening:

Vul de ontbrekende letter(s) in:

1. Hij vin ____ de muziek van Coldplay erg mooi.
2. Ik loop ____ wel naar huis.
3. Ik heb altijd zelf bepaal ____ waar ik mijn geld aan uit geef.
4. Op het strand vin ____ je nog wel eens iets van waarde.
5. Ik verwach ____ hem eigenlijk vorige week al.
6. Het adviesbureau verdubbel ____ de omzet in 2 jaar.
7. Zij star ____ gisteren in het shirt met rugnummer 15.
8. Op school wor ____ teveel vergader ____.
9. Op zo'n buitenkansje had ik niet gereken ____.
10. Is dat voor mij bestem ____?

Spellingsoefening:

Is het dikgedrukte woord goed of fout gespeld?

Op **Koninginnedag** staat hij op de vrijmarkt.

Het water is **louw** en niet warm!

Hij heeft een indrukwekkende **boekerkast**.

Zij plakt de **poszegel** op de brief.

De **verbrande** resten smeulden nog na.

Ik heb een nieuwe **computer** gekocht.

Aan **bijde** kanten van de straat staan bomen

Goed / Fout

Goed / Fout

Goed / Fout

Goed / Fout

Goed / Fout

Goed / Fout

Goed / Fout

Leesoefening:

Lees de tekst en beantwoord de vragen:

Leestekst:

Fietsvakanties

In geen land ter wereld zijn zoveel fietsvakanties mogelijk als in Nederland. Op veel plaatsen staan huurfietsen klaar. Bij hotels of stations, op kampeerterreinen of bij jachthavens.

Maar we hoeven ons natuurlijk niet tot Nederland te beperken. Overal waar in Europa rustige wegen zijn, zijn fietsvakanties te maken. Bij de verkeersbureaus of VVV's weten ze ook alles over de mooiste tochten in binnen- en buitenland.

Vaak zijn in het buitenland ook ter plaatse fietsen te huur, maar natuurlijk kan een fietsvakantie ook met de eigen fiets worden gemaakt.

Fietsen in het buitenland kan heel leuk zijn, fietsen naar het buitenland is minder leuk. Daarom werd de fietsbus uitgevonden: een gewone bus met aanhanger, waarop de fietsen vervoerd worden. Kan het nog makkelijker?

Vragen:

1. Zijn overal ter wereld fietsvakanties mogelijk?
2. Kun je in het buitenland altijd fietsen huren?
3. Waarom werd de fietsbus uitgevonden?

Rekenopdrachten:

Het inschrijfgeld voor een hardloophwedstrijd in Utrecht is € 5,-.

Het Running Team van Odeon doet mee met zes lopers.

Hoeveel is het inschrijfgeld voor deze zes lopers samen? _____

De trein vertrekt om 9.18 uur uit Breda. Erik komt om 10.16 uur aan in Den Haag.

Hoe lang duurt de reis? _____

's Morgens staat de kilometerteller van de auto op 53730 km.

's Avonds staat de teller op 53950 km.

Hoeveel kilometer is er die dag met de auto gereden? _____ km.

Je koop iets voor € 19,-. Je betaalt met een briefje van € 50,-.

Hoeveel geld krijg je terug? _____

Je zit met je vier vrienden op het terras. Jullie hebben 4 consumpties gehad en moeten € 8,80 betalen.

Hoeveel moet ieder betalen? _____

Toets beoordeeld door: _____

Datum: _____

Advies: _____

BIJLAGE 6

Bron: Cinop

Indicatoren voor laaggeletterdheid

De volgende criteria zijn, met name als deze in combinatie voorkomend bij eenzelfde persoon, een indicator voor laaggeletterdheid.

1. Opleidingsniveau MBO 1 of 2 (assistent-niveau) of lager, zoals niet afgemaakt VMBO;
2. Werkzaam (geweest) in elementaire functies, met name in de branches schoonmaak, bouw, industriële productie, (thuis-)zorg, agrarische sector, beveiliging;
3. Arbeidsverleden met frequent voorkomende perioden van langdurige werkloosheid (> 6 maanden);
4. Regelmatig werkzaam via uitzendorganisaties, zonder vaste dienstverbanden en met regelmatige werkloosheidsperioden.

Bij het gelijktijdig voorkomen van alle indicatoren (1, 2 en 3 en/of 4) is er een relatief sterke aanwijzing dat er sprake kan zijn van laaggeletterdheid.

Het gelijktijdig voorkomen van de criteria 2, 3 en/of 4 in combinatie met een opleiding op niveau MBO-2 kan ook een aanwijzing zijn dat er sprake is van laaggeletterdheid.

Het gelijktijdig voorkomen van de criteria 1, 3 en/of 4 in combinatie met een arbeidsverleden in lagere functies in de eerder genoemde branches kan ook een aanwijzing zijn dat er sprake is van laaggeletterdheid.

